

OĞUZ ATAY'IN ROMANLARINDA YABANCILAŞMA

TÜLAY ŞALIŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

YENİ TÜRK EDEBİYATI

**T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

OĞUZ ATAY'IN ROMANLARINDA YABANCILAŞMA

TÜLAY ŞALIŞ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI / YENİ TÜRK EDEBİYATI**

**AKADEMİK DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Salih OKUMUŞ**

ORDU 2011-2012

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya, kullandığım başka yazarlara ait her özgün fikre kaynak gösterdiğimi bildiririm.

ÖZET

ŞALIŞ, Tülay, Oğuz Atay'ın Romanlarında Yabancılaşma, Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Ordu 2011.

Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Oğuz Atay, 1972'de yayımlanan *Tutunamayanlar* ve 1973'de yayımlanan *Tehlikeli Oyunlar* romanlarıyla günümüz insanının yaşadığı en büyük sorunların başında gelen yabancılaşma temasını, bireyin ruhsal gelişimini, iç çatışmalarını, değerlendirmelerini ve bireyin kendisiyle hesaplaşma olgusunu romanlarına taşımıştır.

Bu çalışmada; yüzyıllardır insanoğlunun temel sorunlarından biri olan ve özellikle son yıllarda insanları oldukça derinden etkileyen "yabancılaşma" kavramına yer verilmiş, Oğuz Atay'ın romanlarında yer alan bireylerin sergiledikleri normal ötesi davranışlar ve bunun alt nedenleri yabancılaşma kavramı bağlamında ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yabancılaşma, roman, Oğuz Atay

ABSTRACT

Oğuz Atay, who is one of important figures for Turkish literature, reflect, by means of *Tutunamayanlar* (The Disconnected) and released in 1972 and *Tehlikeli Oyunlar* (Dangerous Games) released 1973. The plot of alienation which is the most important matters of modern man who they are involved in, individual's mental development, inner conflicts, assessments and matter of fact of reckoning for individual.

In this study; the concept of "alienation" which is one of the main problems of mankind for ages and in particular that affects people very deeply in recent years is included, characters in his novels present paranormal acts and the reason for its sub-causes was discussed in the context of concept of alienation.

Key Words: Alienation, novels, Oğuz Atay

**T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Bu çalışma jürimiz tarafından .../.../..... tarihinde yapılan sınav ile
..... Anabilim Dalı,
.....Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi
olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

Üye:

Üye:

ONAY: Yukarıdaki adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../.....

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı :	Tülay Şalış
Doğum Yeri ve Tarihi :	Çorum -1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi :	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ordu-Fen Edebiyat Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi :	Ordu Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller :	İngilizce
Bilimsel Etkinlikleri:	
İş Deneyimi	
Uygulamalar :	
Projeler:	
Çalıştığı Kurumlar:	
İletişim	
E-Posta Adresi :	
Telefon:	
İş:	
Ev:	
Cep:	

ÖN SÖZ

Yabancılaşma, bireylerin birbirlerinden, kendinden ve toplumdan uzaklaşması anlamına gelir. Bu kavram, ondokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren Batı toplumlarını, yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren de ülkemizdeki insanları oldukça derinden etkilemiştir. Ekonomiden, politikaya, sosyolojiden, felsefeye ve psikolojiye kadar birçok bilim tarafından ele alınan yabancılaşma, Hegel tarafından felsefeye taşınmış, Marx ise bu kavramı benimseyip geliştirmiştir. Marx, çalışmalarında *yabancılaşmış emek* kavramı üzerinde yoğunlaşarak, işçi ile onun ürünü arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Max Weber, Durkheim ve Simmel gibi toplumbilimciler ise yabancılaşma konusuna kentleşmiş, sanayileşmiş ya da bu yönde hızlı bir ilerleme gösteren toplumlar açısından yaklaşmışlardır. Sonraki dönemlerde yabancılaşma *güçsüzlük*, *anlamsızlık*, *normsuzluk*, *yalıtılmışlık* ve *kendine yabancılaşma* gibi farklı başlıklar altında değerlendirilmiş ve zamanla bunlar yabancılaşmanın temel öğeleri haline dönüşmüştür.

Edebiyatımızda modernist romanın öncüsü sayılan Oğuz Atay, Tutunamayanlar (1972) ve Tehlikeli Oyunlar (1973) romanlarıyla, yetmişli yıllarda dönüm noktası olmuştur. Atay, günümüz insanının yaşadığı en büyük sorunların başında gelen yabancılaşma temasını eserlerine taşımıştır.

Çalışmamızda öncelikle, Oğuz Atay hakkında okuyucuya sağlam bilgiler vermek amacıyla literatür taraması yaptık. Elde ettiğimiz kaynakları tarayarak Atay'ın romanlarında yabancılaşma ile ilgili unsurları tespit ettik. Bu tespitler doğrultusunda bir tasnif yaptık. Çalışmamızı giriş dâhil olmak üzere beş bölüme ayırdık. Giriş bölümünde günümüz insanını da derinden etkileyen yabancılaşma sorununa yer verdik ve yabancılaşmanın tarihi seyrinden bahsettik. Türk edebiyatında özellikle romanda yabancılaşmanın tezahürleri üzerinde durduk. İkinci bölümde Türk romanının köşe taşlarından biri olan Oğuz Atay'ın hayatına sanatına ve eserlerine yer verdik. Üçüncü bölümde ise Atay'ın romanlarında yabancılaşma konusunu ele aldık. Eserlerde yer alan kahramanların yabancılaşma olgusunu ve yaşayış biçimlerini ayrı ayrı değerlendirdik. Bireyin kendisi ile ve başka insanlarla olan ilişkileri, toplumsal yargıları, kültürel değerleri, hayata, evliliğe, bürokrasiye ve mekâna bakışlarını ele aldık. Böylece yabancılaşmanın amacını, biçimini ve boyutlarını göstermeye çalıştık.

Çalışma sırasında Türk Dil Kurumunun son yayımlanan imlâ kılavuzunu ve sözlüğünü esas aldık. Oğuz Atay, zamanında çok anlaşılmasına rağmen, ölümünden sonra adından çok söz edilen şahsiyetlerden biri olmuştur. Bu nedenle, Oğuz Atay gibi önemli bir şahsiyeti incelerken gözden kaçan bir takım eksik ve yanlışların olacağı muhakkaktır. Bu eksik ve

VII

yanlışların okuyucular tarafından hoş görüleceğini umuyorum.

Çalışmalarım sırasında bana yol gösteren ve konunun tespitinden tamamlanmasına kadar geçen sürede, maddi ve manevi desteğini hep yanımda hissettiğim tez danışmanım ve kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Salih Okumuş'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Ayrıca, zor günlerimde yanımda olan ve beni destekleyen değerli arkadaşlarım ve aileme çok teşekkür ederim.

Tülay Salıř

İÇİNDEKİLER**Sayfa**

BİLDİRİM.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
ONAY.....	IV
ÖZGEÇMİŞ.....	V
ÖN SÖZ.....	VI
KISALTMALAR.....	IX
I. BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1. Yabancılaşma Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	1
1.2. Türk Romanında Yabancılaşma.....	7
II. BÖLÜM: OĞUZ ATAY'IN HAYATI, SANATI, ESERLERİ.....	14
2.1. Hayatı.....	14
2.2. Sanatı.....	16
2.3. Eserleri.....	20
III. BÖLÜM: OĞUZ ATAY'IN ROMANLARINDA YABANCILAŞMA.....	21
3.1. Roman Karakterlerinde Görülen Yabancılaşma Biçimleri.....	23
3.1.1. Kendine Yabancılaşma.....	23
3.1.1.1. Selim Işık.....	24
3.1.1.2. Turgut Özben.....	27
3.1.2. Topluma Yabancılaşma.....	30
3.1.2.1. Selim Işık.....	31
3.1.2.2. Turgut Özben.....	35
3.2. Evliliğe Yabancılaşma.....	37
3.3. Mekâna Yabancılaşma.....	41
3.4. Kültürel Yabancılaşma.....	47
3.4.1. Edebiyata ve dile Yabancılaşma.....	48
3.4.2. Eğitim Sistemine Yabancılaşma.....	54
3.5. Bürokrasiye Yabancılaşma.....	59
IV. BÖLÜM: SONUÇ.....	63
V. BÖLÜM: KAYNAKÇA.....	65

KISALTMALAR

A.İ.T.İ.A	:Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
Ank.	: Ankara
b.	: Baskı
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
hızl.	: Hazırlayan
İst.	: İstanbul
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDK.	: Türk Dil Kurumu
yay.	: Yayınları
y.t.y.	: Yayım tarihi yok
vb.	: ve benzeri

I. BÖLÜM: GİRİŞ

1.1. Kavram Olarak Yabancılaşma ve Tarihsel Gelişimi:

Grekçe *alloiosis* ve bundan türetilen Latince *alienatio* sözcüklerinin karşılığı olan yabancılaşma terimi, 'esrime' kendinden geçme, benliğinin dışına çıkma anlamlarında kullanılmaktadır. Alienation, anlamını *alienare*'den almış, *alienare* ise *alienus*'tan türemiştir.¹ "Alienus" kelimesi, Latince'de *başkası, yabancı* anlamlarına gelmektedir. Bu kavram Almanca'da *entfremdung*, Fransızca'da *aliénation*, İngilizce'de *alienation* kelimeleriyle karşılanmaktadır.

Yabancılaşma, antik Yunan felsefesinde Plotinos tarafından "ruhun daha alt bir varlık biçiminden, yani kendi varoluşundan sıyrılarak, her şeyin kaynağı olan Bir ve Tek ile bütünleşmesi" halini açıklamak amacıyla kullanılmıştır.²

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre yabancılaşma:

*"Belli tarihsel koşullarda insan ve toplum etkinlikleri ürünlerinin (emeğin, paranın, toplumsal ilişki sonuçlarının, insanın özelliklerinin ve yeteneklerinin) bu etkinliklerden bağımsız ve bunlara egemen ya da özlerinde olduklarından değişik biçimde kavranması"*³

şeklinde tanımlanmaktadır.

Yabancılaşma, bir şeyi ya da kimseyi başka bir şeyden ya da kimseden uzaklaştıran, başka bir şeye ya da kimseye yabancı hâle getiren eylem ya da gelişme, normalden sapma durumu, topluma, doğaya ve başka insanlara karşı duyduğu yabancılık hissi, kendisinden kopması hali olarak da değerlendirilebilir.⁴

Barlas Tolan yabancılaşmayı; "İnsanın emeği tarafından yaratılan şeyin aynı insana, kendisini köleleştiren yabancı bir öz olarak geri dönmesi süreci"⁵ olarak açıklar.

Süleyman Hayri Bolay, felsefi bir terim olarak yabancılaşmayı:

¹ Muhammet Ertoy, Yabancılaşma Kader mi Tercih mi, Lotus Yay., Ankara, 2007, s.18.

² Sibel Özbudun-George Markus-Temel Demirer, Yabancılaşma ve..., Ütopya Yay., Ankara 2008, s.16.

³ Mustafa Canpolat, Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s. 1263.

⁴ Ahmet Cevizci, Felsefe Terimleri Sözlüğü, Paradigma Yay., İstanbul, 2000, s. 994.

⁵ Barlas Tolan, Çağdaş Toplumun Bunalımı Anomi ve Yabancılaşma, Ankara: A.İ.T.İ Yay., 1981, s. 179.

"(...) bir kimsenin kaybettiği bir takım hususiyetlerin kendi dışında bir varlıkta bulunduğunu farketmesi halini ifade eder; yahut dış şartların tesiriyle şahsiyet özelliklerini kaybetmiş bir kimsenin veya bir grubun bu duruma karşı kazandığı şuur hâli"⁶ olarak tanımlar.

Mehmet Doğan, sosyoloji terimi olarak yabancılaşmayı:

"(...) bireyin kendi ürettiği nesnelere, emek ürünlerinin boyunduruğu, egemenliği altına girerek kendi sorunlarına bulunduğu ortama, toplumsal, insansal olana yabancı duruma gelmesi, emek ürünlerinin bağımsız ve ezici ekonomik bir güç olarak belirmesi"

şeklinde tanımlar.⁷

Adnan Erkuş, psikoloji terimi olarak "Bireyin; çevresinden, işinden, kendi benliğinden ve kendi yarattığı emeğinin ürününden uzaklaşma duygusu"⁸ olarak ele alır.

"Hukukî manada bir mülkiyetin, bir malın başka birisine geçmesidir. Patolojide, şahsiyetini kısmen veya tamamen kaybeden bir hastanın kendisine yabancı olması, kendini tanımaması"⁹, Tıpta ise normalden sapma¹⁰, anlamlarında kullanılmaktadır.

Ekonomiden, politikaya, sosyolojiden, felsefeye ve psikolojiye kadar birçok bilim tarafından "yabancılaşma" kavramı ele alınmıştır. Gündelik hayatta da sık sık karşımıza çıkan bu kavram, "en genel çerçevesiyle bireylerin birbirlerinden ya da belirli bir ortam veya süreçten uzaklaşmalarını anlatır."¹¹ Çevreden uzaklaşma, toplumla bütünleşememe, yalnızlık, sosyal ilişki kurmada başarısızlık gibi durumlar belli başlı yabancılaşma göstergeleridir. "Yabancılaşma, on dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren Batı toplumlarında; yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren de ülkemiz büyük kentlerinde insanları oldukça derinden etkileyen, sarsan bir olgudur."¹² İnsanların daha rahat yaşama,

⁶ Süleyman Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü, Akçağ Yay., 5. bs., Ankara, 1990, s.5.

⁷ D. Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, Rehber Yay., Eylül 1990, s. 1147.

⁸ Adnan Erkuş, Psikolojik Terimler Sözlüğü, Doruk Yay., Ankara 1994, s. 12.

⁹ (Bolay, 1990: 5)

¹⁰ Tuncar Tuğcu, Yabancılaşma Problemi, Alesta Yay., Ank. 2002, s. 11.

¹¹ Gordon Marschall, Sosyoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1999, 1. bs., s. 798.

¹² Hakan Sazyek, Abdülhak Şinasi Hisar'ın Romanlarında Özel Yabancılaşma, Akçağ Yayınları, Ankara, 2008, s. 17

maddi değer kazanma ve yüksek konumlara ulaşma arzuları sürdükçe yabancılaşma da varlığını devam ettirecektir.

Yabancılaşma kavramının felsefi serüveni, G.W. Hegel ile başlar. Bu kavramla ne kastettiğini ilk kez *Phänomenologie des Geistes* (Geist'in Olgular Bilimi) adlı ünlü eserinde açıklayan Hegel, yabancılaşma anlamına gelen *Entausserung* ve *Entfremdung* kavramlarını Plotinos'u tartışırken geliştirmiştir. Yabancılaşmayı bilincin kendi dışına çıkması ve nesneleşmesi olarak izah eden Hegel'e göre yabancılaşma ayrılmayı ve bütünleşmeyi ifade eder:

*"Hegel'de 'yabancılaşma' teriminin iki büyük ve birbiriyile ilintili anlamı olduğu belirtilmektedir: 1) Bireyin özde farklı olmadığı ve geçmişte birleşik olduğu bir şeyden ayrıldığı farkındalığı. 2) Bireyin özde farklı olmadığı ve geçmişte birleşik olduğu bir şeyden ayrı olan benliğinden kasdı vazgeçişini ya da teslimiyeti; yani yabancılaşma durumundaki kendisini bu ayrılığın zeminini yok etmek üzere kurban edışı."*¹³

Hegel felsefesi Marx tarafından benimsenip geliştirilmiştir. Marks'la birlikte *yabancılaşma* ilk kez toplumsal bir içerik kazanır. Marks'a göre; "bunalım, meta toplumunun kapitalist sistem içerisinde hızla evrimleşmesi ile değişim değerinin kullanım değeri üzerinde giderek büyüyen bir egemenlik kurması ve bunun sonucunda, insanın ürününe, emeğine, topluma ve kendi varlığına yabancılaşması, bunları kontrol etme gücünü yitirmesidir."¹⁴ Çalışmalarında, *yabancılaşmış emek* kavramı üzerinde yoğunlaşan Marx, işçi ile onun ürünü arasındaki ilişkiyi inceler. Marx, yabancılaşmayı kapitalist toplumlarda ortaya çıkan bir hastalık olarak görmektedir. Kapitalizmde insan, bir başkası üzerinde yabancı bir otorite kurmak ister ve kendi şahsi ihtiyaçlarını bu yolla gidermeye çalışır. O'na göre insan ancak işi ile kendi otoritesini kurabilir ve kendini gerçekleştirebilir. Bu bakımdan yabancılaşma kuramının anahtarını iş oluşturmaktadır. İnsanın işi ile ilgisinde ortaya çıkan yabancılaşma, her türlü etkinliğe damgasını vurur ve bunları yabancılaşmış ilişkilere dönüştürür.¹⁵

¹³ (Özbudun- Markus- Demirel, 2008: 18)

¹⁴ (Tolan, 1981: 283)

¹⁵ Güven Savaş Kızıltan, Çağımızda Yabancılaşma Sorunu, Metis Yay., İst., 1986, s. 22-23

Marx'a göre; *yabancılaşmış emek*, insana doğayı, kendi kendisini ve yaşam faaliyetini yabancılaştırmaktadır. Bu nedenle insanı türe de yabancılaştırmaktadır. Marx, insanın emeğinin ürününe, yaşam faaliyetine, tür varlığına yabancılaşmasının sonucu olarak da insanın insana yabancılaştığı görüşündedir.¹⁶

Marx'ın yabancılaşma kuramını tümüyle benimseyen Fromm ise; yabancılaşmayı bir kişilik hastalığı olarak olarak çağdaş insanın psikopatolojisinin temelinde yattığını ileri sürmektedir. Fromm, modern insanın yabancılaşmasının tohumlarının da toplumun ekonomik yapısında bulunduğunu kabul etmiş, fakat o, asıl problem olarak bu hastalığın devamını mümkün kılan mekanizmaların neler olduğuyla ve alt-yapı ile bilinç formlarının nasıl bir ilişki içinde bulduklarıyla ilgilenmiştir.¹⁷

"Fromm, tüm insan bireylerinin paylaştığı kimi temel gereksinimler bulunduğunu söylemektedir. Ancak kastettiği biyolojik gereksinimler değil, insanın doğayla uyum hâlinde yaşayan hayvanlar dünyasından ayrıldıkça ve bilgisi arttıkça yoğunlaşan güvensizlik duygusuyla bağıntılı, yani insanın evrim sürecinde ortaya çıkan gereksinimleridir. Bunlar: 1) Başkalarıyla toplumsal ilişki içinde olmak; 2) Yaratıcı olmak; 3) Sabit köklere sahip olmak; 4) Kimlik gereksinimi; 5) Kendini zihinsel anlamda yönlendirebilmek, olarak sıralanmaktadır. Akıl sağlığı, bu gereksinimlerin karşılanış tarzıyla bağlantılıdır. Bu gereksinimlerin karşılanmasına yardımcı olmayan çevrenin insanın zihinsel açıdan sağlıklı bir yaşam sürmesini de engellediğini söyler Fromm. Bu nedenle, sağlıklı bir psikolojinin temeli, toplum, özellikle de temel iktisadi koşullar, yani üretim ve dağıtım tarzlarıdır. Akıl sağlığı bireyin topluma uyum sağlamasından değil, toplumun bireyin temel gereksinimlerini karşılayacak biçimde örgütlenmesinden geçmektedir."¹⁸

Heidegger ise insanın neliği üzerinde durur ve "insanın ancak kendi varlığı ile kurduğu ilişki yoluyla anlaşılabilen bir varolan olduğu" nu *Varlık ve Zaman* adlı temel yapıtında belirtir.¹⁹ Heidegger, insan için *halislik ve halis olmama* şeklinde iki temel imkânın söz konusu olduğunu söyler. Bu imkânlar Heidegger'de yüksek-aşağı, değerli-değersiz, iyi-kötü vb. anlamlara gelmez. Heidegger, halis olmamanın daha aşağı bir varlık

¹⁶ Yuri Davidov, *Özgürlük ve Yabancılaşma*, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 2. bs., Ank., 1997, s. 70.

¹⁷ (Kızıltan, 1986: 56)

¹⁸ (Özbudun-Markus-Demirer, 2008: 34)

¹⁹ (Kızıltan, 1986: 116)

olma durumuna gelmediğini, ancak burada insanın kendi varlığıyla kurduğu ilişkinin sıradan günlük hayat tarafından belirlendiğini ve sınırlı olduğunu, bunun ötesine geçemeyen insanın dünya ve insanlarla ilişkisinin kopacağını vurgular.²⁰

19. ve 20. yüzyılda Max Weber, Durkheim ve Simmel gibi toplumbilimciler ise yabancılaşma konusuna kentleşmiş, sanayileşmiş ya da bu yönde hızlı bir ilerleme gösteren toplumlar açısından yaklaşmışlardır.

*"Max Weber'e göre; dünya esasında duygusuzdur. Yani, insan isteklerine duyarlı bir tanrısal varlık ya da başka bir oluşumun mekânı değildir. Bu anlayış bir ölçüde tarihsel sürecin temel niteliği olan akılcılaşmanın (rationalization) sonucudur. İnsanlar yaşam ve evren hakkındaki mistik düşüncelerinden arındıkça, tekniğin ilerleyen uygulaması sonucu giderek daha karmaşıklaşan ve uyum arayışlarını pek tatmin etmeyen bir dünyada bulurlar kendilerini. Akılcılaşma bir yandan eski metafizik umutları ve inançları yıkarken diğer yandan da insanlara yeni yükler getirmektedir. Bu yük insanın üzerine baskı yaparak onun yabancılaşmasına neden olur."*²¹

Durkheim ise; yabancılaşma kavramına doğrudan değinmemiş, yabancılaşmayla birlikte doğan *anomi* kavramını kullanmıştır. Tolan'a göre, *anomi* "[...] hızlı toplumsal dönüşüm dönemlerinde değerler sistemi ve normatif yapının toplumsal yapı ile ilişki ve uyumunun bozulması ve toplumu oluşturan bireylerin davranış, düşünce ve eylemleri üzerindeki belirleyici niteliğinin yitirilmesi"²² halidir. Durkheim, "Toplumsal İşbölümü" ve "İntihar" adlı eserlerinde bu kavram üzerinde yoğun olarak durmuştur. Sanayileşme, kitle demokrasisi ve laikleşme gibi hızlı toplumsal değişmelere bağlı olarak, toplumda belirli öğeler yok olmaya başlamıştır. Bununla birlikte, çağdaş uygarlık düzeyindeki toplumlarda görülen intihar, bireylerin içinde yer aldıkları toplumdan bunaldıklarının ve uzaklaştıklarının göstergesidir.

George Simmel, paraya dayalı ekonomik sistemin insanın bütünlüğünü tehdit ettiği düşüncesindedir. İnsan ilişkilerinin nesnelleşmesinin de mal mübadelesinden para ekonomisine geçişle yakından bağıntılı olduğunu savunan Simmel, para ekonomisinin, üreticiyi lonca vb. baskıcı

²⁰ (Kızıltan, 1986: 116-117)

²¹ Doğu Ergil, "Yabancılaşma Kuramına İlk Katkılar" <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/442/4949.pdf>, 06.09.2011, s. 106-107.

²² (Tolan, 1981: 171)

sistemlerden kurtararak özgürleştirdiğini fakat aynı zamanda güvenliğini de asgarileştirdiğini söylemekte, kapitalist işletmede patronla işçiler arasındaki kişisel ilişkinin en alt düzeyde olduğunu söylemektedir.²³

Melvin Seeman (1959) ise, yabancılaşmayı beş farklı boyutta değerlendirir: *güçsüzlük, anlamsızlık, normsuzluk, yalıtılmışlık ve kendine yabancılaşma*. Seeman'ın açıklık kazandırdığı yabancılaşmanın bu beş boyutu birçok yabancılaşma ölçeğine temel oluşturmuştur. Seeman'ın çok boyutlu yaklaşımını kendisinden sonra birçok araştırmacı kuramsal açıklama düzeyinde ele almıştır.

H. Marcuse ise; *Tek Boyutlu İnsan* adlı eserinde eleştirilerinin odağına modern sanayi toplumunu ve onun ürettiği tüketimci insan tipini yerleştirir. Marcuse, sanayi toplumunun geliştirdiği tüketim kültürünün, insanda gerçek ihtiyaçların yerine yapay gereksinimler oluşturduğunu bu yapay gereksinimlerin de insan bilincinin dönüştürme niteliğini engellediğini söyler. Reklam programlarının ileri sürdüğü biçimde dinlenme, eğlenme, davranma ve tüketme ihtiyaçları ile başkalarının sevdiklerini sevmek ve nefret ettiklerinden nefret etme ihtiyacı yapay ihtiyaçlar arasında gösterilebilir. Bu ihtiyaçlar eziyete, saldırganlığa, sefalete ve adaletsizliğe yol açan ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçların karşılanmasıyla birey çok mutlu olabilir. Ancak bu mutluluk bireyin kendi yeteneklerinin ya da başkalarının yeteneklerini gelişmesini engelliyorsa, sürdürülmesine gerek yoktur.²⁴

*"Marcuse'e göre; günümüzde, artık bireyin topluma uyması değil, mimesis'i söz konusudur; yani birey, doğrudan doğruya, kendi toplumu ve o yolla toplumun bütünüyle özdeşlik kurmakta, bir tutulmaktadır. Bu, ilkel toplum biçimlerindeki dolaysız birey-toplum özdeşliğinin bilim ve teknoloji sayesinde farklı bir düzlemde ortaya çıkmasıdır. Birey toplumun örgütleniş tarzı ve dayatılan yaşam biçimi karşısında eleştireliliğini yitirmekte, sistemin etkinliği karşısında bilinci körelmektedir. İşte modern sanayinin ve tüketim toplumunun insana getirdiği, gerçek gereksinimlerinin yerini yapay gereksinimler almış, toplumsal yapı karşısında eleştireliliğini yitirerek ona boyun eğmiş, yabancılaşmış, tek boyutlu insan'dır."*²⁵

²³ (Özbudun- Markus- Demirer, 2008: 31)

²⁴ (Özbudun- Markus- Demirer, 2008: 35-36)

²⁵ (Özbudun- Markus- Demirer, 2008: 36)

20. yüzyılda çalışan kesimlerin sosyoekonomik durumları ve yaşam düzeylerinde iyileşmeler görülmesine rağmen iletişim kopukluğu, yalnızlık, insanî ilişkilerin yokluğu, uyuşturucu kullanımı, intihar gibi olumsuzluklar da giderek yaygınlaşmıştır. Günümüzde bilim ve teknolojideki ilerlemelerle çağdaş insan, sevgi, saygı, dürüstlük, onur, erdem, cesaret, vicdan vb. değerlerini unutmaya başlamıştır. Çağımızda insanın temel sorunlarının başında, onun elde ettiği birçok şeye rağmen eksikliğini duyduğu şeyin ne olduğunu bilememesi yatmaktadır:

“Çağımızın en belirgin özelliği sadece hız, üretim, uzay çağı vb. kategorilerde değil, aynı zamanda insanın bir ana değer olarak gittikçe kendinden uzaklaşmasında kendini açığa vurmaktadır. Bu ikincisinin ihmal edilmesiyle yaratılan durumun insan yaşamındaki etkileri, bugün her zamankinden daha vahim bir tarzda kendisini açığa vurmaktadır. Buna bağlı olarak da, insanın kendisinin ve toplumunun geleceğine yön verirken, değerlerini, ilkelerini yeniden değerlendirmesi bir ölüm- kalım meselesine dönüşmüştür.”²⁶

1.2. Türk Romanında Yabancılaşma:

20. yüzyılın Batı romanı köktenci bir değişim süreci içine girerken, Türk edebiyatının romanla tanışması ise henüz birkaç on yıllık bir geçmişe sahiptir. Batıda roman Hümanizma/Rönesans döneminde yeni uyanmaya başlayan birey-insanın kendini dile getirmek için oluşturduğu bir edebiyat türü olarak ortaya çıkmıştır. Romanın Türk edebiyatına girişi ise, birey-insanın ortaya çıkmasıyla, doğal bir süreç sonucunda kendiliğinden olmayıp, 19. yüzyıl Tanzimat dönemindeki kültürel gelişmelerin bir uzantısı görünümünde gerçekleşmiştir.²⁷

Tanzimat’la başlayan Cumhuriyetin getirdiği devrimlerle devam eden değişim rüzgârı, insanlarda kimlik bunalımının, yabancılaşmanın yaşanmasına sebep olur. Tanzimat’la birlikte Batı’ya açılan, Cumhuriyet’in getirdiği devrimlerle aydınlanmayı köktenci bir temelde yaşayan toplumda bireyin iç dünyasına fantastik/romantik/biçimci eğilimlere sıcak bakmaması anlaşılabilir bir olgudur.

²⁶ (Kızıltan, 1986: 93)

²⁷ Yıldız Ecevit, Türk Romanında Postmodernist Açılımlar, İletişim Yay., İstanbul, 2004, s. 83

Tanzimat döneminde Batılılaşma hareketiyle edebiyatımıza giren bir tür olan roman, bu dönemde halkı bilinçlendirmenin ve topluma yol göstermenin bir aracıdır. Türk romanı, bu çizgisini Cumhuriyet döneminde de devam ettirir. Cumhuriyet'in ilanıyla beraber edebiyat, genç Cumhuriyet'in ideallerine yer vermek ve Anadolu'ya açılmak şeklinde kendisine bir rol üstlenir.

Genelde gerçekçi bir çizgi izleyen Türk romanı, önce Doğu-Batı karşıtlığını odağa alır. Daha sonra uzun yıllar ezen-ezilen çelişkisi ana motif olarak romanlarda işlenir. İnsanın iç dünyası, çelişkileri, düşleri metinlerde ağırlıklı bir biçimde yer almaz. Realist/rasyonalist/determinist/pozitivist ilkelere ve toplumun gereksinimlerine sıkı sıkıya sarılmak, Türk edebiyatçısı tarafından uzun süre Batılılaşmanın bir gereği gibi görülmüştür.

20. yüzyılın ilk yarısındaki modernist açılımların Türk edebiyatına girmesi bu nedenle pek kolay olmaz. Toplumsal sorunların altını çizmeyen ve biçime ağırlık veren metinler edebiyatımızda uzun yıllar devre dışı bırakılır.

Cumhuriyet sonrası Türk romanında gerçekçi eğilimin dışına çıkan örnekler az da olsa kuşkusuz vardır. Halit Ziya Uşaklıgil'in "Aşk-ı Memnu" adlı romanı, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" ve "Saatleri Ayarlama Enstitüsü" adlı iki romanı da modernist Türk romanları arasındadır. Huzur'un Mümtaz'ının kişiliği daha çocukken geçirdiği büyük şokla belirlenmiştir. Bu kişiliğin temelinde ölüm ve felaket korkusu yatar. Mümtaz'ın babası bir yanlışlık cinayetine kurban gitmiş, ev sahiplerine düşman olan bir Rum tarafından, ev sahibi sanılarak, oğlunun ve karısının gözleri önünde kurşunlanarak öldürülmüştür. Zaten terk etmeye hazırlandıkları S. kasabasını Mümtaz ve annesi hemen bu trajedinin üzerine terk ederek yollara düşmüşlerdir. Yolda Mümtaz ergenlik çağının ilk tecrübesini yaşamış, ama bu tecrübe onda son derece olumsuz bir suçluluk duygusuna neden olmuştur. Ama Suat, Mümtaz'ın bölünmüş kişiliğinin karanlıktaki yarısıdır. Yani kader, gene kişisel ve kaçınılmaz psikolojik yapıdadır. Nitekim Suat öldükten sonra bile Mümtaz bölünmüş kişiliğinden kurtulamayacak, romanın sonunda deliliğe ilk adımını atacaktır:

"Tanpınar, Huzur'da bir aşk hikâyesinin eşliğinde çizdiği protagonist, Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde geniş bir toplumsal panoramanın ardına çekerek işlemiştir. Hayri İrdal, çocukluğundan beri kendisini sarmalayan "saçma" durumlar, ilişkiler yumağı içinde bocalayan, nesnel gerçekliğe karşı yaşadığı yabancılaşmayı, yazarın belli bir toplumsal

temele yönelik olarak kurduğu ironik doku içerisinde yaşayan protagonistten başkası değildir.”²⁸

Modernist/postmodernist açılımların Türk edebiyatına girmesi ancak yetmişli yıllarda kendini göstermeye başlar. Batılı romancının 1900'lerin ilk on yılında estetik düzlemde gerçekleştirdiği yenilikleri, Türk romancısı ilk kez yetmişli yıllarda metnine taşır. Türk edebiyatında, ellili ve altmışlı yılların toplumsal sorunlara çözüm arayan yaklaşımı, yetmişli yıllarda ortaya çıkan kimi metinlerde yerini daha öznel ve daha bireyci eğilimlere bırakmaya başlar. Somut gerçeği anlatan yansıtmacı/mimetik sanat anlayışının gelenekselleştiği bir edebiyat ortamının romancısı, soyut yaşantıyı estetik düzlemde dile getirmenin yollarını aramaktadır.

Türk edebiyatında modernist ve postmodernist özellikler, Batıda olduğu gibi, yüzyılı içine alan bir sürecin aşamaları olarak ortaya çıkmazlar. İlk avangardist Türk romanları, modern ve postmodern özellikleri aynı metinde bir arada edebiyatımıza taşır. Postmodern romanın modernist özelliklerinden büyük ölçüde yalıtılmış örneklerinin ilk kez doksanlı yıllarda ortaya çıkmasının nedeni, modernizmin Türk edebiyatına 70 yıllık bir gecikmeyle girmesinden kaynaklanır. Türk romanında yetmişli yıllardan günümüze gözlemlenen yeni estetik açılımların bir başka önemi de, biçimci/öznel bir doğrultuya yelken açan bu yeni metinlerin, aynı zamanda Türk romanının gerçek anlamda hiçbir zaman yaşayamadığı romantizmi edebiyatımıza taşımalarında yatar. Son otuz yılın modernist/postmodernist romanları, aynı zamanda Türk edebiyatının Batılı anlamdaki ilk romantik metinleridir.

“Edebiyatımızda modernist romanın öncüsü Oğuz Atay'dır. Atay 1972'de, o güne değin Türk edebiyatında kurgu/biçim özellikleri açısından görülmemiş bir romanla ortaya çıkar: "Tutunamayanlar". Zamansal art ardalığın montaj kalıplarıyla delindiği, iç ve dış dünyalar arasındaki sınırların silindiği, farklı ontolojilerdeki gerçekliklerin farklı biçim ve anlatım öğeleri aracılığıyla çok katmanlı bir yapı içinde verildiği bir romandır "Tutunamayanlar". James Joyce'un "Ulysses"inden izler taşır. Atay, Tutunamayanlar'ı toplumsal sorunlara çözüm bulmak amacıyla yazmamıştır. Toplumdan çok, bu metnin odağına yerleşen insanın iç dünyasıdır. Ezen-ezilen ilişkisi ekseninde dönen kurgu

²⁸(Sazyek, 2008: 47-48)

kalıplarıyla oluşturulmuş romanların ortasına yabancı bir madde gibi düşer Atay'ın romanı."²⁹

Uzun yıllar romantizm ve bireycilik gibi sözcükleri yergi anlamında kullanan bir edebiyatın gündemini; düş, oyun, birey kavramlarıyla zorlayan bir sanatçının, günlük yapıları arasında yankılanan sessiz haykırışlarıdır bunlar. Atay'ın günlüğü, onun, deneysel metinler üreten Batılı yazarlarla aynı yolu izlediğini, günlerce kendisiyle biçim sorunlarını tartıştığını bize belgeler. İkinci romanı "Tehlikeli Oyunlar" ve tek tiyatro yapıtı "Oyunlarla Yaşayanlar"la yenilikçi açılımlarını sürdürür. Modernist özelliklerin yazı sıra postmodernist öğeler de yer alır onun metinlerinde. O, aynı zamanda Türk romanındaki ilk üstkurmaca yazarıdır, ilk metafiksiyonalisttir.

Yusuf Atılğan'ın 1959'da yayımladığı "Aylak Adam" adlı romanının başkışisi C. ise yaşadığı toplumun pek çok değerlerine, kurallarına, yaşama biçimlerine ve kurumlarına pasif isyan geliştiren yabancılaştırmış bir kişidir. Atılğan'ın 1973'te yayımladığı "Anayurt Otelinin kahramanı Zebercet de toplumdan kopmuş yalnız bir kişidir. Küçük bir kent ya da kasaba da yaşayan, ilkokul mezunu bir otel kâtibi olan Zebercet, cinsel ilişkide sıcak bir iletişim kurabileceği kadını beklemektedir.³⁰ Yazar bu romanında da ilk romanı "Aylak Adam"da olduğu gibi yabancılaştırmış bireyin hikâyesini ele alır. Bir anlamda Zebercet "Aylak Adam"ın ana kahramanı C.'nin taşradaki izdüşümüdür.

Ferit Edgü ise 1970'lerde modernist çizgide metinler üretir. "Hakkâri'de Bir Mevsim" adlı romanında yazar, Hakkari'nin bir dağ köyünde öğretmenlik yapan bir deniz çocuğunun hayatını anlatır. Yetiştirildiği yerlerden çok farklı, dilini anlamadığı bir yoksul köyde, çocuklara Türkçe ve hesap öğretirken kendisi de değişir, bir hayat felsefesine ulaşır.

Latife Tekin'in "Sevgili Arsız Ölüm" romanı ise Latin Amerika edebiyatının büyülü gerçekçilik akımında görülen, gerçek ile büyü ya da doğa ile doğaüstünün iç içe yaşandığı bir dünyayı Türk edebiyatına taşır.

Yine aynı yıllarda, bir başka yazar fantastik öğeyle olabildiğine özgürce oynamaya başlar. Postmodern dönemin, edebiyatı kurmaca bir oyun olarak gören yaklaşımını ilke alan

²⁹ (Ecevit, 2001: 86)

³⁰ Berna Moran, Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış 2, İletişim Yay., İstanbul 1990, s. 219-220.

Nazlı Eray, düşlerine sınır tanımaz; farklı gerçeklik düzlemlerinin içinde uçarı bir biçimde dolaşır, geçmiş ve geleceği birbirine dolaştırır, düş gücünün ulaşabileceği her yere ve zamana taşır kurgusunu. Geleneksel gözlüklerle bakıldığında niteliksiz gibi görünen bu metinler, edebiyatın eğlendirici özelliğini ön plana taşırlar. Nazlı Eray'ın fantastik metinlerinin Türk edebiyat tarihindeki önemi, uzun yıllar gerçekçi ve güdümlü bir çerçeve içinde tek boyutlu gelişen bir ülke edebiyatının sınırlarını, inanılmaz bir pervasızlıkla zorlamasında yatar. Eray'ın metinleri, çoğunluğun edebiyatın kanla yazıldığını düşündüğü bir ortamda, yerleşik ölçütleri umursamaksızın renkli bir kelebek gibi dans edercesine uçuşur.

Yerleşik ölçütlerin dışında yol alan bir çizginin kilometre taşlarından biri de Bilge Karasu'dur. Onun seksen sonrasında yayımlanan romanları çağcıl edebiyatın fantastik/üstkurmaca/grotesk öğeleriyle oluşturulmuştur. Kullandığı dil ve titiz kurgusuyla Karasu'nun romanları, modern Türk edebiyatının en yetkin örneklerindedir.

Seksenlerin en önemli edebiyat olaylarından birini; karizmatik kimliği, medyatik yaklaşımları ve romanlarının dünya edebiyat piyasasındaki yankı uyandıran çevirileriyle Orhan Pamuk oluşturur. Modernist ve postmodernist eğilimlerin birbirine harmanlandığı romanları, onun yalnızca avangardist kurgu teknikleri alanındaki olağanüstü yeteneğini sergilemekle kalmaz, aynı zamanda çağcıl edebiyat kuramlarını ne denli iyi bildiğini de belgeler. Üstkurmaca tekniği ile oluşturulmuş, metinlerarası düzlemde soluk alan romanlardır bunlar. Tarihin, mistisizmin, toplumsal sorunların, iç dünya yolculuklarının özgün/alışılmamış kurgularda yaşam bulduğu bu metinler, Türk edebiyat ortamında sert tepkiler alır; yüzeysel olmakla suçlanırlar; kullandığı dil olumsuz eleştirilere hedef olur. "Beyaz Kale", "Kara Kitap", "Yeni Hayat" ve "Benim adım Kırmızı" ile, Umberto Eco'nun, Italo Calvino'nun, Amerikan postmodernistlerinin çizgisini yerel renklerle dokuyarak sürdürür. Çağcıl edebiyatın, Türk romanındaki en önemli taşıyıcılarından biridir.

Edebiyatımızda geleneksel çizgiyi izlemeyen yazarların tümünün, Orhan Pamuk gibi çok yönlü bir savaşımları gerçekleştirerek, tüm engellere karşın edebiyatın gündemine yerleşme olanağı elde ettikleri söylenemez. Bunların arasında hak ettikleri ilgiyi görmeyen, giderek ülkesinde kitaplarını bastırarak yayınevi bile bulamamış birçok yazar yer almaktadır. Bu yazarlardan biri de, yetmişlerin başından bu yana, Almanya'nın Berlin

kentinde Türk dilinde üreten bir romancıdır. Güney Dal, Türk edebiyatında, modernist ve postmodernist öğelerin birbirine harmanlandırılmasıyla ortaya çıkan avangardist çizgi içinde, seksenlerde yazdığı iki romanıyla, postmodernist eğilimi bilinçli olarak modernist öğelerden yalıtıp metnine taşımak isteyen ilk Türk romancısıdır. "Fabrikada Bir Saraylı", "Kılları Yolunmuş Maymun" Türk edebiyatında bu bağlamda oluşturulmuş ilk romanlar olarak düşünülebilir.

Seksenli-Doksanlı yıllarda Türk edebiyatında yenilikçi roman, çokboyutlu bir yayılım içine girer. Türk romanının önemli yazarlarından Adalet Ağaoğlu'nun, "Ölmeye Yatmak", "Bir Düşün Gecesi" ve "Hayır" romanlarında modernist öğelere ağırlık verdiği görülür. "Ölmeye Yatmak"ta, Aysel, intihar etmeye karar vermiş ve bu nedenle otel odasına kapanmıştır. Bir Düşün Gecesi Tezel'in "intihar etmeyeceksek içelim bari" sözleriyle başlar. Hayır'da ise orta yaş bunalımında olan Aysel, "entelektüel intiharları" konusunda bir araştırma yapmaktadır.³¹ Ehan Bener, Peride Celâl, Ahmet Altan, Nedim Gürsel, Selim İleri, Erendiz Atasü, Ayla Kutlu ve Buket Uzuner'in metinlerinde aynı yıllarda gelenekseli aşan öğeler yoğunluk kazanır. Hilmi Yavuz'un "Fehmi K.'nin Acayip Serüvenleri" başlıklı romanı da, Türk postmodernist edebiyatının en çarpıcı örneklerinden biri olarak vurgulanması gereken bir metindir. Aynı biçimde Pınar Kür, postmodernist polisiyesi "Bir Cinayet Romanı" ile, edebiyatımızın yabancı olduğu bir roman türündeki metni, polisiyeyi, postmodern üstkurmaca tekniğiyle oluşturarak, edebiyatımızda bir kilometre taşına imzasını koyar.

Türk edebiyatında avangard romanın ana duraklarından biri de, Hasan Ali Toptaş'tır. Yazar, son onyıllın en önemli yazarlarından biridir. Kısıtlı maddi olanaklar içinde üreten bu yazar, ilk romanından bu güne değin estetik düzlemdeki ilkelerinden hiç ödün vermeksizin doğru bildiği yolda ilerleyen gerçek bir edebiyat sanatçısıdır. "Gölgesizler" ve "Kayıp Hayaller Kitabı" romanlarında, çağdaş insanın kimlik sorunsalını kırsal kesime taşımış ve bunu modernist/postmodernist tekniklerle bütünleştirerek Türk edebiyatında bir çığır açmıştır. Son romanında ise, metin, üstkurmaca düzlemde yazı'nın/edebiyatın/metnin

³¹ Jale Parla, Don Kişot'tan Bugüne Roman, İletişim Yay., İst., 2005, s. 305.

kendi öyküsünü anlatır: "Bin Hüzünlü Haz", postmodernist Türk edebiyatının romantik ucunda varılan noktayı belgeler.

Doksanlı yılların başında bir varoş Don Kişot'unun öyküsünü, Metin Kaçan "Ağır Roman"da tüm estetik ve etik tabuları yıkarak, inanılmaz yaratıcılıktaki dil oyunları eşliğinde öyküler. "Fındık Sekiz"de de roman kişisine, kaportacı terminolojisiyle New age türü bir tasavvuf yolculuğu yaptırır Kaçan. İhsan Oktay Anar'ın ise doksan ortalarında Osmanlıca ile Türkçeyi birbirine karıştırarak yarattığı metinler, Türk edebiyatında o güne değin görülmedik bir dil- kurgu dokusu sergilerler.

Yine doksanlarda bir başka yazar, geleneksel anlatının içerik öyküleme eğilimine masum olmayan postmodern bir dönüş yapar. Birbirleriyle geçişimli uzun anlatılarda inanılmaz bir keyifle ve usta bir dil aracılığıyla öykülüyordur Murathan Mungan. Kimi yerde Kerime Nadir/Muazzez Tahsin türü, yüzeysel görünümlü betimlemeleri ve trivial kurgu manevralarıyla bütünleşmiş kitsch bir anlatım, yetkin bir dil kullanımıyla bütünleşir Mungan'da. Fantastik öge, bilim kurgu, psikolojik çözümler, geleneksel/yapay felsefe konuşmaları, psikanalizin Lacan'cı ayna simgeseli ve metinlerarası düzlem "Üç Aynalı Kırık Oda"nın postmodernist dokusunun çoğulcu düzlemini oluşturur. Kitsch'le oynayan bilinçli bir edebiyat sanatçısıdır.

II. BÖLÜM: OĞUZ ATAY'IN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

2.1. Hayatı:

Oğuz Atay, 12 Ekim 1934'de İnebolu'da doğdu. Baba tarafından Kastamonu'ludur. Oğuz Atay'ın anne tarafından dedesi Zeki Bey'dir.

Babası Cemil Atay, 1982 yılında Kastamonu'nun Devrekâni ilçesinin Etçiler köyünde doğar. 1909 yılında Kastamonu'da polis memuru olarak görev yapar. 1920'den sonra Küre, Bafra, Safranbolu, Sinop, Taşköprü ve Kastamonu'da hukuk mekanizmasının çeşitli kademelerinde sorgu yargıcı, ceza yargıcı ve savcı olarak görev yapar.³² 1939'da C.H.P milletvekilliğine seçilir.

Atay'ın annesi Muazzez Zeki'dir. 1933 yılında Cemil Bey'le evlenir. Bu evlilikten Oğuz (1934) ve Okşan (1940) adında iki çocuğu olur. Evliliğinden hemen sonra İnebolu'da ilkokul öğretmeni olarak çalışmaya başlar. İki yıl sonra eşi Kastamonu'ya atandığında görevine orada devam eder. Muazzez Hanım toplumun ilk çalışan kadınlarından.³³ Atay'ın beş yaşında okumayı öğrenmesinde annenin önemli bir payı vardır. Daha sonraki yıllarda Muazzez Hanım, oğlu Oğuz ve yeğeni Furuzan'a dilbilgisi eğitimi verir.

Çocuklarının en iyi okullarda okumalarını isteyen Atay ailesi, Okşan'ı Fransız okuluna gönderirler. Okşan bu okulda gönülsüz olarak okur. Onun okul değiştirme isteği babası tarafından reddedilir.

Cemil Atay'ın 1939'da milletvekilliğine seçilmesiyle birlikte aile Ankara'ya taşınır. Atay ilk, orta ve lise öğrenimi burada tamamlar.³⁴ 1940 yılında Devrim İlkokulu'nda öğrenime başlar.

Ortaokul dönemi, Oğuz Atay'ın kitaplarla içli dışlı olduğu yıllardır. Atay, bu yıllarda Batı klasiklerini ve eline geçen her kitabı okur. Aile, kırklı yılların ortalarında Ulus'ta, Esen Apartmanı'na taşınır. Bu apartman, çoğunlukla milletvekili ailelerinin oturduğu, Doğu ve Batı kültürlerinin iç içe geçtiği bir yerdir. Bu evlerde çoğunlukla alaturka müzik dinlenir. O yıllarda Oğuz ve kardeşi Okşan eve piyano alınması için babalarına baskı yaparlar. Cemil Bey, bir çocuğun gelişmesinde müziğin oynadığı rolü

³² Yıldız Ecevit, Oğuz Atay'ın Biyografik ve Kurmaca Dünyası, İletişim Yay., 2005, s. 24.

³³ (Ecevit, 2005: 28)

³⁴ (Çetin, 2011: 46)

fazla önemsemez. Kızının ısrarı üzerine mandolin dersi aldırır. Oğuz Atay ise bu müzik aletini çalmayı kendi kendine öğrenir ve ilerleyen zamanlarda klasik müzikte epey yol alır.³⁵

Lisenin 1950–1951 dönemine ait "Meşale" yıllığında Oğuz Atay'ın karikatürleri yer alır. Atay, bu karikatürleri, Türkçedeki bazı deyimlerin ilk anlamlarından yola çıkarak oluşturmuştur. Yazar, 1951'de liseyi bitirir. O yıllarda mühendislik çok tercih edilen bir meslektir. Bu nedenle, İstanbul Teknik Üniversitesi'nin sınavına girer ve İnşaat mühendisliğini kazanır. Mühendislik, babasının meslek kategorisine soktuğu en iyi iki üç dalın başında gelmesine rağmen; Atay, hayatının hiçbir döneminde bu mesleği severek yapmaz. Sevmediği bir alanda eğitim görmek onu bunaltır. Bunun ana sorumlusu olarak da babasını görür. Üniversite yıllarında baba-oğul arasında yaşanan çatışmanın temelinde meslek seçimi yatmaktadır.³⁶

Lise döneminde okul birincisi olan Atay, üniversitede sınıfın çalışanları arasında yer almaz. Derslere katılımda zorlanır ve ders saatlerinin çoğunu Çamlıca ya da Emirgan'daki çay bahçelerinde geçirir.

Oğuz Atay'ın okuma tutkusu üniversite yıllarında da devam eder. Derslere devam etmemesine rağmen 1957'de üniversiteden mezun olur ve yüksek mühendis diploması alır. Askerliğini 1957 ile 1959 arasında, Çevat Çapan ile aynı birlikte yedeksubay olarak yapan Atay, daha sonra aralarına Vüsat O. Bener'in de katılımıyla askerlik hizmetini edebiyat sohbetleri ile birlikte yürütür.³⁷ 1958 yılı ortalarında ise Kara Kuvvetleri Komutanlığı İstihkâm Dairesi VIII. Şube Müdürlüğü'nde görevlendirilir. 1959'da askerlik görevini bitirip İstanbul'a dönen Atay, Denizcilik Bankası İstanbul Şehir Hatları İşletmeleri Müdürlüğü'nde yapıların bakım, tamir ve kontrol mühendisi olarak çalışır.³⁸ Bir yandan da yaygın hayatına İstanbul'da devam eden Pazar Postası için çalışmayı da sürdürür. 1960'da İstanbul Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi Harita Kadastro Bölümü Ölçme Kürsüsü'nün öğretim kadrosunda yer alır. Aynı yıl arkadaşıyla birlikte küçük bir inşaat şirketi kurar, fakat ticaret hayatının kendisine göre olmadığını anlayarak şirketten ayrılır. Daha sonra

³⁵ (Ecevit, 2005: 46)

³⁶ (Ecevit, 2005: 75)

³⁷ Hakkı Burak Baysal, "Oğuz Atay'ın Hayatı-Sanatı-Eserleri", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2002, s. 3.

³⁸ Ali İhsan Kolcu, Cumhuriyet Edebiyatı II, Salkımsöğüt Yay., I. bs., Erzurum 2008, s. 391.

bütün vaktini edebiyata ve bilimsel çalışmalara ayıran Atay³⁹, 1961'de “Olaylar” adında Marksist bir dergi çıkarmayı düşünür.⁴⁰ Ancak arkadaşları tarafından yalnız bırakılan Atay, bu dergi girişimini gerçekleştiremez.

1956 yılında üniversite son sınıfta Fikriye Hanım ile tanışır. 2 Haziran 1961'de Fikriye Hanım ile evlenmesine neden olur. Yazarın *Tehlikeli Oyunlar* ve *Tutunamayanlar* romanı onun evlilik yaşantısından izler taşır. 1962'de kızı Özge doğar. Fikriye Hanım ile arasında entelektüel bir ortaklığın olmaması Atay'ı rahatsız eder. 1967'de Fikriye Hanımdan ayrılır ve birkaç ay, gençlik dönemini geçirdiği evde babasıyla birlikte kalır.

1964 yılında annesi kanserden ölür. Onun ölümünün ardından yalnızlığa alışamayan babası, 1966 yılında yeniden evlenir. Artık burada kalamayacağını anlayan Atay, evden ayrılarak kendisine Beyoğlu'nda, küçük bir daire kiralar.⁴¹ Birkaç ay Beyoğlu'ndaki bu evde yalnız oturur. 1974'de ikinci evliliğini Pakize Kutlu ile yapar. Bu evlilikten çocukları olmaz. Pakize Kutlu Atay'a hastalığında büyük destek olmuş, özverili, insanları seven, konuklarını çok iyi ağırlayan biridir.

Oğuz Atay, 1976 yılında beyin ameliyatı için Londra'ya gider. Ameliyattan sonra Türkiye'ye dönen Atay, 13 Aralık 1977'de, yakalandığı hastalıktan (beyin tümörü) kurtulamaz ve İstanbul'da hayata gözlerini yumar.

2.2. Sanatı:

Oğuz Atay, edebiyata daha çocukluk dönemlerinde ilgi duymaya başlar. Yazar, çocukluğundan itibaren zamanının çoğunu kitapların dünyasında geçirir. Radyodaki çocuk saatinde anlatılan öyküleri, anekdotları ilgiyle dinler, dönemin çocuk dergilerindeki şiirleri ve tekerlemeleri ezberler.⁴²

Yazar, ortaokul yıllarında da bütün vaktini okuyarak geçirir. Bu dönemde Batı klasiklerini arka arkaya okur. İlk gençlik yıllarından itibaren, Mişkinler'in, Raskolnikof'ların, Dimitri ve İvan Karamazov'ların, Dostoyevski'nin dünyasıyla iç içe yaşar. Üniversite yıllarında okuma tutkusu devam eder. Yazar, edebiyat, felsefe, sanat

³⁹ (Baysal, 2002: 4)

⁴⁰ Tatjana Seyppel, Oğuz Atay'ın Dünyası, İletişim Yay., İst. 1989, s. 28.

⁴¹ (Ecevit, 2005: 168)

⁴² (Ecevit, 2005: 42)

tarihi, psikoloji, tarih gibi birçok alanda eser okur. Bu dönemde James Joyce'un "Ulysses"inden etkilenir ve onun üzerine kafa yorar. Sonraki yıllarda yazarın okuduğu kitaplar arasında ekonomi ile ilgili olanlar ön plana çıkar. Hegel, Marx ve Lenin'in kitaplarıyla bu yıllarda tanışır.⁴³

Oğuz Atay, 1957 yılında Ankara'da yedek subay olarak askerliğini yaptığı dönemde kendisine geniş bir çevre edinir. Bu çevre "Pazar Postası" dergisi etrafında bir araya gelmiş kişilerden oluşur. Atay, bu kişilerle yakın dostluklar kurar. Derginin yazı kadrosunda Turgut Uyar, İlhan Berk, Cemal Süreya, Ülkü Tamer, Vüs'at O. Bener, Korkut Boratav, Yılmaz Güney, Can Yücel gibi isimler bulunmaktadır. Dergide yayımlanan haber, ekonomi, politika ve sanat yazılarının büyük bir çoğunluğu Atay'a aittir. Altı aydan fazla devam eden "Pazar Postası" dergisinde yazarın, "Hindistan'da son olaylar ve NEHRU (1959)", "Asya'nın Hür ve Demokrat Devletleri arasına katılan Singapur ve Nepal (1959)", "Amerika'da İkinci Grev Tehdidi" başlıklı üç yazısı yer alır.⁴⁴

"Pazar Postası" dergisinin kapanmasıyla birlikte genç solcu ekip yeni bir dergi arayışına girer. "Olaylar" adı verilen derginin organizasyonunu Turhan Tükel ve Oğuz Atay üstlenir. Bu dergide Rekin Teksoy, Doğan Dik, Murat Sarıca, Cengiz Tuncer, Sencer Divitçioğlu, Selahattin Hilav, Cevat Çapan, Halit Refiğ, Özcan Öktem, Oktay Akbal, Orhan Şahinler, Kenan Bulutoğlu, Şaban Ormanlar, Süavi Barutçuoğlu, Halim Spatar, Gencay Gürsoy, Rana Kartal ve Uğur Ünel gibi isimler de bulunmaktadır. 1960'da bu dergi için gerekli hazırlıklar yapılmış olmasına rağmen, Oğuz Atay, çok değer verdiği ve birlikte yola çıktığı bazı arkadaşları tarafından yalnız bırakılır. Bu nedenle Atay, "Olaylar" dergisinin girişimini gerçekleştiremez. "Olaylar" dergisinde yaşadığı düş kırıklığı Atay'ı derinden etkiler. Bu dönemde yazar kendini solcu arkadaş grubundan çeker.

Kitaplarının ilk yayımlandığı dönemde umduğu ilgiyi göremeyen Atay, ikinci basımlarının yapıldığı, Günlük'ünün ilk kez yayımlandığı 1980'lerde keşfedilir.⁴⁵ O, yetmişli yıllarda art arda yayımlanan romanlarında bireyin kendisiyle hesaplaşma olgusunu, Türk edebiyatında alışılmadık bir roman tekniği kullanarak dile getirir.

⁴³ (Ecevit, 2005: 71)

⁴⁴ (Ecevit, 2005: 108-109)

⁴⁵ Nurdan Gürbilek, Oyun ve Adalet, Defter, Yıl: 10, S. 31, Sonbahar 1997, s. 132.

Yazarın ilk romanı “Tutunamayanlar” 1969 yılında yayımlanır. Bu, yedi yüz sayfalık dev eserin altı ayda yazıldığı söylenir. İlk baskısı biraz sıkıntılı olmasına rağmen, 1972'den 2002'ye kadar ülkemizde yayımlanan kitaplara pek nasip olmayan bir ilgiyle karşılanır ve yirmi dört kez baskısı yapılır. Atay, 1970'de “Tutunamayanlar”la TRT roman ödülünü alır.⁴⁶

Pakize Kutlu'nun Oğuz Atay ile yapılan bir söyleşisinde "Tutunamayanlar ile ne yapmak, neyi vermek istediniz?" sorusuna Atay şu cevabı verir:

"Tutunamayanlar ile çok basit bir iş yapmak istedim; insanı anlatmayı düşündüm. Kapalı dünyalar içinde yaşayan yazarların bile bu cümleye hemen isyan edeceğini, "Peki herkes ne yapıyor?" diye öfkeleneceğini bildiğim halde bu basit gerçeği söylemekten kendimi alamıyorum. Ben, kahramanlarının iplerini istediği gibi oynatarak insanlardan kuklalar yaratan büyük romancıların yeteneklerinden yoksunum. Roman kahramanlarına uygulayacak büyük nazariyelerim, onları peşinden koşturacağım büyük ülkülerim yok. Ya da insanlara, özellikle tutunamayanlara saygım büyük olduğu için, acıyorum onlara; böyle büyük büyük meselelerin makale, inceleme, deneme gibi yazı türlerinin konusu olduğunu sanıyorum."⁴⁷

Tutunamayanlar'ın ana karakterleri burjuva düzenin kurallarına ve yaşam biçimine ayak uyduramayan, topluma yabancılaşmış yalnız insanlardır. İçinde yaşadıkları toplumsal sınıfın yüzeysel, sıradan, yabancılaşmış ve başarı odaklı yaşamlarından kurtulmak isteyen bu karakterler, küçük burjuva yaşantısının toplumsal ve kültürel sınırlarını kırmak için, kendilerini son derece yoğun bir eleştiri ve sorgulamadan geçirirler. Tutunamayanlar'da yazarın amacı geleneksel romanlarda olduğu gibi okura mesaj vermek değildir. Önemli olan bireyin ruhsal gelişimi ve iç dünyasıdır.

Yazar, 1973'te “Tehlikeli Oyunlar” romanını yayımlar. Atay, bu romanda gerçek benini bulmak ve kendisiyle hesaplaşmak amacıyla yaşadığı küçük burjuva yaşamını terk ederek gecekonduya yerleşen ve orada oyunlar kurgulayan Hikmet Benol'un hayatını konu edinir. O, ilk romanında olduğu gibi, bu romanında da bireyin kişilik sorunsalını ön plana çıkarır. Romanın en dikkat çekici özelliklerden biri karakterlerin bölüp parçalanarak,

⁴⁶ Hasip Akgül, Oğuz Atay'ın Yaşam Oyunu, Akış Yay., İstanbul, 1996, s. 25.

⁴⁷ Pakize Kutlu, Tutunamayanlar Üstüne Oğuz Atay ile Konuşma, Yeni Ortam, 30 Eylül 1972, s. 400.

çoğalarak, kendi benliklerine doğru yol almasıdır. Her şeyin bir oyun, bir kurmaca olduğu metinde Hikmet yazarak, oyun kurarak kendisiyle hesaplaşmaya çalışır.⁴⁸

Atay, günlüğünde “Tehlikeli Oyunlar”ın motif ve kurgu ögesini oluştururken herkesin hor gördüğü bir kadının macerasını yazacağını ve bunu yaparken de yine sondan başlayacağını ancak çok uzun ve dağınık olmamasına dikkat edeceğini söyler.⁴⁹

Yıldız Ecevit, Atay’ın “Tehlikeli Oyunlar” romanında bireyin kendisiyle hesaplaşmasının bir anlamda değerlerle hesaplaşması anlamına geldiğini ve romanda ulaşılmak istenen şeyin bu hesaplaşma sonunda, kişinin kendini tanıması ve varoluşunun bilincine varması olduğunu söyler.⁵⁰

Oğuz Atay, 1975 yılında Türkiye’de çok fazla denenmeyen bir roman türünü deneyerek “Bir Bilim Adamının Romanı” adlı eserini yayımlar. “Bir Bilim Adamının Romanı” Batı edebiyatında çok sayıda örneği bulunan biyografik roman türünün Türk edebiyatındaki ilk uygulamasıdır. Roman, kurmaca yönü az olan, daha çok belgelere dayanan, biyografi özelliği ön plana çıkmış bir metindir. Romanda yazar, ilk kez alayı bir kenara bırakmış, Mustafa İnan adında bir öğretim üyesi, bir mühendisin hayatını anlatmaktadır. Atay, Mustafa İnan portresini çizerken bazı bölümlerde önceki romanlarında yer alan karakterlerde bulunan özellikleri art arda kullanır.

Ayrıca “Eylembilim” adında yarım kalmış bir romanı olan Oğuz Atay’ın, öykü ve tiyatro dalında da eserleri vardır. Yazarın bu öyküleri Türk hikâyeciliğinin önemli hikâyeleri arasında yer alır.

Çağdaş Türk edebiyatında üstkurmacanın ilk uygulayıcısı olan Atay, art arda yayımlanan romanlarıyla yetmişli yıllarda Türk edebiyatında dönüm noktası olmuştur. Yazar, James Joyce gibi modernist bir yazarla, Nabokov gibi post-modernist bir yazardan çok etkilenmiştir. Atay, yaratıcılığı ve romanlarında uyguladığı kurgu/biçim bakımından geleneksel kalıpların dışına çıkmış son dönem Türk romancıları içerisinde adından en çok söz ettiren romancılardan biri olmuştur.

⁴⁸ İnan Çetin, A’dan Z’ye Oğuz Atay, Notos dergisi, S. 28, s. 48

⁴⁹ (Atay, 1987: 12)

⁵⁰ Yıldız Ecevit, Oğuz Atay’da Aydın Olgusu, Ara yay., İst. 1989, s. 36.

2.3. Eserleri:

Oğuz Atay, hikâye, roman, tiyatro sahasında eserler vermiştir. Yazar ilk eseri “Tutunamayanlar”la 1970’de TRT roman ödülünü almıştır. “Tutunamayanlar” 1971 ve 1972’de iki cilt halinde Sinan yayınevinde basılmıştır. Tutunamayanlar’ın ardından 1973’de ikinci romanı Tehlikeli Oyunlar yayımlanır. Atay, 1975’de yayımlanan hikâye kitabı “Korkuyu Beklerken”in ardından, 1975 yılında Türkiye’de çok fazla denenmeyen bir roman türünü deneyerek “Bir Bilim Adamının Romanı” adlı eserini yayımlar. Yazarın geride bıraktığı tek oyunu olan “Oyunlarla Yaşayanlar” 1985 yılında kitap olarak basılır.

Romanları:

1. “Tutunamayanlar”, Sinan Yayınları, 1. bs., İstanbul, 1971, 306 s. (Eserin ikinci baskısı genişletilerek 1972 yılında Sinan Yayınları tarafından tekrar basılmıştır.)
2. “Tehlikeli Oyunlar”, Sinan Yayınları, İstanbul, 1973, 502 s.
3. “Eylembilim”, İletişim Yayınları, 1. bs, İstanbul, 1998, 114 s.

2.3.1. Öyküleri

1. “Korkuyu Beklerken”, 1. baskı; May Yayınları, İstanbul, Şubat 1975, 190 s. (Eserin ikinci baskısı İletişim Yayınları tarafından 1984 yılında tekrar basılmıştır.)

2.3.2. Tiyatroları

1. “Oyunlarla Yaşayanlar”, 1. baskı; İletişim Yayınları, İstanbul 1985, 104 s.

2.3.4. Biyografi

1. “Bir Bilim Adamının Romanı”, Bilgi Yayınları, 1. bs., Ankara 1975, 270 s.

2.3.5. Günlük

1. “Günlük”, İletişim Yayınları, , 1. bs., İstanbul 1987, 306 s.

III. BÖLÜM: OĞUZ ATAY'IN ROMANLARINDA YABANCILAŞMA

Oğuz Atay, Türk edebiyatının en önemli isimlerinden biridir. Yazar, Tutunamayanlar ve Tehlikeli Oyunlar romanlarıyla “bireyin kendi kendisiyle hesaplaşma olgusunu” Türk edebiyatında alışılmadık bir roman tekniğiyle dile getirmiştir.

Oğuz Atay’ın romanlarında yer alan kahramanlar, çevresi tarafından dışlanan, başarısızlık duygusu yaşayan, toplumda kabul görmemiş, iradeden yoksun kişilerdir. Bu kahramanların, kendilerine yabancılaşmaları içe dönüşle kendini gösterir. “Tutunamayanlar”ın Selim’i örnek aldığı kişilere benzemek isterken kendi bireyliğini yok eder. Turgut, Selim’in intihar nedenini araştırırken kendisine Olric adında ikinci bir ben yaratır. “Tehlikeli Oyunlar”ın Hikmet’i ise kendini birçok kişiliğe böler. Romanlarda evlilik, gelişmenin önündeki en büyük engeldir, gelenekselliğin ve burjuva yaşam biçiminin simgesidir. Bu nedenle evlilikten gönüllü bir kaçış görülür. Romanlarda erkek kahramanların aksine kadınlar daha pasiftir, metnin kahramanı olarak çok söz almazlar, kendi özvarlıklarıyla çok görünür değillerdir. Her iki romanda da başkahramanlar evli oldukları kadına yabancılaşırlar. Romanlarda insanın iç dünyasına geniş yer verilirken, doğa ve mekân betimlemeleri oldukça azdır. Yazar, bireyin iç dünyasını vurgulamak için mekânı bir araç olarak kullanır. Romanlarda yer alan mekânlar, kasvetin, sıkıntının ve karamsarlığın hâkim olduğu yerlerdir. “Tutunamayanlar”da Avrupa ve Amerikan kültürünün farklı alanlarından alınmış birçok isim ve kavram yer alır, yazar kendi milletinin temsilcilerine çok az yer verir. Atay’ın romanlarında kahramanlar, gelenekten kopmuş, kendi kültürüne yabancı olarak karşımıza çıkarlar. Bu kahramanlar bir taraftan batının karşısında yer alırken, aynı zamanda Batı kültürünü yüceltirler. “Tutunamayanlar”da Selim ve Turgut, kendisini Batı’nın karşısına koyarken diğer taraftan da Batılı hayat tarzıyla bütünleşmiş olarak karşımıza çıkarlar. Avrupa kültürüne yönelik olarak bir yandan öfkelenen bir yandan da bütün uğraşlarını Batı’ya ayıran aydınların bu çelişkili tutumlarına rağmen, manevî vatanları Batı’dır. Kendi geleneklerine tutunma veya bu gelenekleri bulma çabasına çok az girerler.⁵¹ “Tutunamayanlar”da dil kullanımı da romanla örtüşür

⁵¹ (Seypel, 1989: 96)

niteliktedir. Dil kullanımında biçem çeşitlemeleriyle, alışılmadık dil oyunları ile bezenmiş oyunbaz/şakacı/ironik, bir o kadar da özenli bir dil kullanır Atay. James Joyce'un kült romanı "Ulysses", Oğuz Atay'ın dil kullanımında etkilendiği kaynaklardan biridir. Eser bitleştirilmiş sözcük gruplarıyla, noktalama imi olmadan kaleme alınmış sayfalar süren metin kesitleriyle doludur. Romanda yazar, başta Osmanlıca olmak üzere, ülkede geçmişte kullanılmış ya da kullanılmakta olan çok çeşitli dil katmanlarıyla/eğilimleriyle/düzeyleleriyle oynar, onları parodi düzlemine taşır, metnin bir dil cümbüşüne taşır. Nasıl tüm metin, konudan konuya atlanarak oluşturulmuşsa; dil düzleminde de, o güne değin Türk romanının görmediği çeşitlilikte bir dil kullanımı, bu çoğulcu konu/motif örgüsüne eşlik eder.⁵² "Tutunamayanlar"da toplumun bütün kurumlarına eleştiri oklarını yönelten yazar, bürokrasiyi de ustaca ele alır. Romanda devlet dairelerinin bunaltıcı atmosferi, memurların davranışları bireyi topluma yabancılaştıran nedenler arasındadır. "Tutunamayanlar"da eğitim sisteminin ve eğitim kurumlarının da yabancılaştırıcı etkisi göze çarpar. Okul binalarının ve iç mekânların fiziksel görünümünün çirkinliği, okulun ve sınıfın yapısı, kullanılan eğitim materyalleri, ezberci eğitim sistemi alaycı bir dille eleştirilir.

⁵² (Ecevit, 2005: 260-261)

3.1. Roman Karakterlerinde Görülen Yabancılaşma Biçimleri:

Bu başlık altında başkarakterlerde görülen yabancılaşma üzerinde durduk. Oğuz Atay'ın romanlarında karşımıza çıkan karakterler kendilerini içinde buldukları topluma ait hissetmeyen, toplumla ilişkisini kaybetmiş, yaptığı işe ve yaşadığı düzene yabancılaşmış kişilerdir. İç dünyalarında büyük çalkantılar yaşayan bu karakterlerin konuşacak, dertleşecek kişilerden yoksun olmaları ve "aynı yaşantının içinde bulunan insanlarla hiçbir ilişki kuramaz"⁵³ olmaları onları çevrelerinde bulunan kişilere yabancılaştırmış ve kendi iç dünyalarında ayrı bir benlik kurmalarına neden olmuştur. Selim, varoluşsal bunalımlar yaşayan, intihar eden bir kişi olarak öteki kimliklidir. Turgut, Selim'in intihar nedenini araştırırken önceleri Selimliğe doğru yol alır onunla kendini özdeşleştirir, daha sonra kendine Olric adı verilen ikinci bir ben yaratır. "Tehlikeli Oyunlar"ın Hikmet'i ise küçük burjuva yaşamını bırakıp gecekonduya çekilir ve orada oyunlar kurmaya başlar. Yazar, bu romanında da "Tutunamayanlar"da olduğu gibi insanın iç dünyasında kendi benine doğru yaptığı yolculuğu anlatır. Romanın en dikkat çekici özelliklerinden biri yazarın, Hikmet'i birçok parçaya bölerek kurmaca düzlemde onlarla yüzleştirmesidir.

3.1.1. Kendine Yabancılaşma:

Kendine yabancılaşma; kendi benliğinin dışına çıkma, kendini unutma, kendi gerçekliğini kavrayamama vb. durumları ifade eder. "Tutunamayanlar"da Selim-Turgut, Turgut-Olric çiftleri, edebiyatta örneği bol olan "insanı parçalara bölerek yansıtmaya" tekniğinin Oğuz Atay kurmacasındaki uzantılarıdır."⁵⁴ Romanda sürekli bir kimlik arayışı içinde olan Selim ve Turgut, kendilerini toplumdan soyutlayarak, kendi mağaralarına çekilirler. Kendilerini bulma uğruna ölümle bile yüzleşirler. Selim Işık, güçlü bir kişilik olma ve toplum tarafından kabul görme arzusu içinde kendine aşırı baskı yapar. Birden çok kişiyi kendine örnek alarak kendi bireyliğini yok eder. Kendini Hz. İsa ile özdeşleştirir. Bütün yazarlara benzemek ister. Turgut Özben ise arkadaşının ölüm haberini aldığı günün gecesinde gündelik hayattan kopmaya başlar. Yaşamını Selim'in sırrını çözmeye adar.

⁵³ (Atay, 2001: 408)

⁵⁴ (Ecevit, 2001: 177-178)

Turgut kararsızlıklar içinde yavaş yavaş kendini yazarlığa adanmak ister ve tutunamayanlara katılmak için kendisiyle savaşıır. Evini, karısını, çocuklarını, işini bırakarak iç yolculuğuna doğru yol alır. Yitik metinlerin peşindeki arayışın her kademesinde Turgut Özben'in çevresine yabancılaşması da artar. Giderek gündelik zamandan kopmaya başlar. Hesaplaşmanın başladığı genelev bölümünde kendisine "Olrıc" adı verilen ikinci bir ben yaratır. Berna Moran, Turgut-Olrıc ikilisiyle Don Kişot- Sanço Pança ikilisi arasında bir koşutluk kurar. Toplumun dışına düşmüş, ezilenlerden yana bir tutunamayan olan Don Kişot, Sanço Pança ile Turgut da Olrıc ile oradan oraya dolaşır.⁵⁵ Yazar Orhan Pamuk ise Olrıc'in Tristram Shandy'nin Yorick'i arasında çok fazla benzerlik olduğunu ek bilgi olarak verir.⁵⁶ Olrıc sahneye çıktıktan, yani kişilik bölünmesi netleştikten sonra, Turgut ayrıntılara daha fazla önem verir.

3.1.1.1 Selim Işık:

Romanın başat kahramanı Selim, güçlü bir kişilik olma arzusu içindedir. Başkalarıyla karşılaştırılmayan biri olmak için kendisine aşırı baskı yapar. Bu nedenle Selim, romanda tek bir kişiyi örnek almak yerine birçok kişiyi örnek alır ve kendi bireyliğini yok eder. Bunun sonucunda örnek aldıklarından korkmaya başlar. Artık konuşurken kendisinin mi konuştuğunu, yoksa örnek aldıklarından biri olarak mı konuştuğunu bilemez. Güçlü bir kişilik olma arzusuyla, herhangi bir şey için karar verme yeteneksizliği arasında ezilir. Bir taraftan güçlü olan onu çeker, diğer taraftan ise haftalar, günler, saatler içinde birden yıkılıvermesi de mümkündür. O zaman, daha önce onun için yüce bir örnek olan, artık sıkıntı ve hayal kırıklığı kaynağı haline gelir. Benimsediği yeni örneğin penceresinden, geride kalana kavrayamayarak ve yabancılıkla bakar.⁵⁷

Kendi olamadığı için, aynı zamanda bütün yazarlar gibi olmak, bir anda hepsine birden benzemek arzusu onu yorar. Wilde devri, Gorki devri gibi hayatının devrelerle anlatılmasını ister. Yaşamına tarih düşürmek ister. Bir önsöz yazarı olacağını, yalnız önsözler yazacağını, bunu daha kimse düşünmediği için böylece meşhur olacağını söyler.

⁵⁵ Berna Moran, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2, İletişim Yay., 1. bs., İst., 1990, s. 216.

⁵⁶ (Ecevit, 2005: 250)

⁵⁷ (Seypel, 1989: 60)

Her önsözde okuyucunun karşısına değişik bir kimlikle çıkacağını böylece bin yazar kadar, on bin yazar kadar güçlü olacağını düşünür:

*"Bazı önsözlerde başarısız bir yazar olacağım: ilk eserimin ilgi görmemesi üzerine ümitsizliğe kapılarak intihar edeceğim. Bazen de, o kadar meşhur olduğum halde anlaşılmamış olmanın ıstırabını duyacağım gene: insanlardan kaçacağım."*⁵⁸

Romanda Selim kendisini Hz. İsa ile özdeşleştirir. Berna Moran, yazarın neden İsa örneğini kullandığına şöyle açıklık getirir:

*"Neden İsa? Çünkü İsa tutunamayanların arketipidir. O da içinde yaşadığı toplumun paralı, egemen sınıfına ve din adamlarına, onların değer yargılarına ters düşmüş, horlanmıştır. Başarılı zengin insanların değil çocuksu kalmış, saf, yoksul insanların yanında almıştır yerini. Kendini misyonuna adanmış, inanmış bir adamdır o."*⁵⁹

Nasıl ki İsa bu dünyada çileler, sıkıntılar çekmiş, horlanmış ise Selim'de insanlar tarafından dışlanmış, yalnız kalmıştır. Atay, Hz. İsa ve Selim'i bu hayatta tutunamamış iki yakın arkadaş gibi anlatır. Bu iki yakın arkadaş birlikte oturup, ruhun güzelliğinden, insanlardan çektiklerinden konuşup dertleşirler:

*"Birlikte havalandılar; yüksekçe bir yere çıkıp başbaşa oturdular. Ruhun güzelliğinden filan bahsettiler. İnsanlardan çektiklerini anlattılar, vaktin nasıl geçtiğini anlamadılar. Hava kararırken İsa, izin isteyip ayrıldı: yukarda babası bekliyormuş."*⁶⁰

Ecevit'e göre Atay, "İsa'nın kutsal yönünü, roman kişisi Selim'in dünyasallıktan uzak özelliğine mistik bir vurgu katmak için kullanır: İsa metinde Hristiyan ideolojisinin bayrağı olmayıp, daha çok bir kurgu ögesidir."⁶¹ Romanda Selim Işık, Hz. İsa'nın özel yaşantısı için hikâyeler uydurmak ister onu soyut düşünmek istemez. Hatta Hz. İsa için bir nüfus kâğıdı bile çıkarır. Kendisini ona karşı suçlu hisseder ve ona bir mektup yazarak özür diler:

"Sevgili İsa, Bütün olanlar için özür dilerim. Kabahatin bende olduğunu biliyorum. Günlerdir durmadan seni düşünüyorum. Kitabını elimden bırakmıyorum. Bütün meselelerde

⁵⁸ (Atay, 2001: 400)

⁵⁹ (Moran, 1990: 212)

⁶⁰ (Atay, 2001: 153)

⁶¹ (Ecevit: 2005: 295)

sen haklısın. Bugün düşündüklerimi, seninle birlikte olduğumuz gün bilseydi, her şey başka türlü olurdu. Fakat, göreceksin, bir daha buluşursak nasıl istediğin gibi bir adam olacağım. O kadar değiştim ki beni tanıyamayacaksın. Çarşamba günü evde yoklar. Gelebilirsen rahat rahat konuşuruz. Seni-Seven Selim"⁶²

"Geceleri yatmadan önce İncil okuyorum: beni sakinleştiriyor. Yaşadığım sürece sakin bir hayattan kaçtım. Şimdi herhalde öldüm. İsa'nın krallığı bu dünyada başlıyormuş: benim de ölümüm bu dünyada başladı. Ölmeden ölmek zormuş: öyle söylüyor şair. O kadar zor değil. Ölümü beklemek zor. Ölümü bekliyorum ve ölüm gelmek bilmiyor. Ben de bu arada vaktimi boş geçirmemek için ölümcül düşüncelerimi geliştiriyorum. Aynı zamanda kişiliğimi de aşağılık bir duruma getirmeye çalışıyorum. Belki ölüm geldiği zaman beni ölmeye değer bir yaratık bulmayacak. Ölümünden kaçmak için sonsuz sayıda aşağılık düzen peşinde koştum; sonunda, yaşamama izin verilirse, ne yapacağımı bilemeyeceğim. Karanlık günlerimde beni hor görenlerin anıları yüzünden rahat edemeyeceğim."⁶³

Hayatının son haftalarında Selim'in kendi kendisine büyük bir hızla yabancılaşması, içe dönüşle kendini gösterir. Kişiliğinin parçalanması olayını, somut, maddî bir olaymış gibi hisseder. Artık bu süreç karşısında ayakta duramaz. Bu sürece yalnızca tepki verir ve onu kaybeder. Gregor Samsa'nın bir sabah yatağında hamamböceği olarak uyandığı, Kafka'nın öyküsü Dönüşüm'le ve İbsen'in Hayaletler'indeki Oswald Alving'in çıldırması ile kendi durumu arasında koşutluk kurar. "Oğuz Atay, yarattığı kurmaca boyutun soyut diye adlandırdığımız bölgesinin en uç noktasında sürdürülen yaşam biçimine Selimlik adını verir. Selimlik 20. yüzyılın maddeler evreni içinde çıkar gözetmeden yaşamının adıdır; köşe dönücülük, bir koyup üç almak türünden çağın geçerli felsefelerine itibar etmemektir; doğruluktur, sözünün eri olmaktır, içtenliktir, arılıktır, saydamlıktır; insanın kendisiyle hesaplaşabilme yürekliliğidir, kendisini açıkça yaşayabilmesidir; Don Kişot özelliklerini koruyor olmasıdır... ve artık arkaik/çağdışı sayılan bu özelliklerle, kıyasıya bir yaşam savaşımının öldürücü rekabet ortamında yavaş yavaş kan kaybetmektir. Böyle özelliklerle yaşamda tutunamayan ve kendini öldüren en sevgili roman kişisi Selim Işık'ın adından türetir Atay bu sözcüğü."⁶⁴

⁶² (Atay, 2001: 154)

⁶³ (Atay, 2001: 662-663)

⁶⁴ (Ecevit, 2001: 190)

*"İnsanlar benim için soyut kavramlar değildi. Birlikte bulunduğum sırada onlar için ayrı ayrı bir şeyler yapma isteği ve bunun imkânsızlığı beni sarıyordu. Hangi birine yetişecektim? (...) Aslında her gördüğüm insana kapılıyordum. Hemen onun gibi olmak, ona bütün varlığımı sunmak ve onun bütün varlığını içime almak istiyordum. Her an değişmeye hazırdım."*⁶⁵

3.1.1.2. Turgut Özben:

Turgut Özben, arkadaşı Selim'in intihar nedenini araştırırken, öz benliğine yabancılaşır ve bir kişilik değişmesi yaşar. O, Selim'in intiharının haberini aldığı günün gecesinde gündelik zamandan kopmaya başlar:

*"Mutfaktan karışık gürültüler geliyordu; yemeğin hazırlandığını duyuran gürültüler. Turgut kendini kaptırdığı düşünceler arasında, birden Kayhan'ı, Güner'i, Kenan'ı ve bütün onlarla geçen zamanı hissetti içinde."*⁶⁶

Turgut, önceleri Selim'in dünyasına girmekte tedirginlik yaşasa da isteyerek Selim'liğe doğru yol alır. Turgut'un Kütüphanesi, Selim'e özenerek aldığı, okunmayı bekleyen kitaplarla doludur. Yaşamını Selim'in sırrını çözmeye adanmış Turgut, Selim'in vardığı noktaya ulaşma amacındadır. Çünkü Selim, imrenilen bir yere, tutunamayanların ulaşabileceği en son noktaya ulaşmıştır. "Senin rüyalarını yeniden yaşamaya çalışıyorum Selim. Onun için, gerçeğe kaptırmamalısın kendimi; sinirlenmemeliyim, gülümsemeliyim."⁶⁷

Tutunamayanlar'ın şairi Selim Işık, öldükten sonra Turgut Özben'in bilincinde yaşar. Selim'in yokluğunda, daha doğrusu, Selim öldüğünde Turgut'un durumu şöyle betimlenir:

"Büyük bir karanlık hissediyorum" dedi. "Tanıdığım Selim'i göremiyorum bu karanlık içinde. Benimle konuşmuyor. Sorularıma cevap vermiyor. Beni suçluyor. Kendimi suçluyorum." Sustu. Beni yanlış anlayacak; sonra hiç konuşmayacak. Aceleden şaşırıyorum. Beklemesini bilmiyorum. Masanın yanındaki aynaya takıldı gözü. Orada zavallılığını gördü, 'büyük ve güzel' şeylerin yokluğunu gördü yüzünde. Yıllarca yanı

⁶⁵ (Ecevit, 2001: 174)

⁶⁶ (Atay, 2001: 46)

⁶⁷ (Atay, 2001: 389)

başında yaşayan Selim'in, bu yüzü güzelleştirmesine nasıl izin vermediğini, sunulan zenginlikleri nasıl kör bir inatla geri ittiğini gördü."⁶⁸

Zamanla kendine yabancılaşma, Turgut'ta bilincin bölünmesine yol açar ve hesaplaşmanın başladığı genelev bölümünde ikinci ben olarak "Olrıc" ortaya çıkar:"

*"Olrıc ya da Osrıc gibi bir isimdi. Demek iki silahı birden kullanıyor. Ben o anda sıcaktan bunalmış, yarı ölü, tahtıma uzanmışım. Bu düşüncelerle kendinizi yormayın efendimiz. Nasıl rahatsız olmam Olrıc? Yoksa Osrıc miydin?"*⁶⁹

*"Korkuyorum Olrıc. Bu lanetin üzerime bulaşmasından korkuyorum. Soytarım nerede?"*⁷⁰ *"Çok konuşuyorum kendimle bugünlerde. Ne yapayım? Başkalarının sohbetinden hoşlanmaz oldum. Müşterileri de kaçırdım sonunda. Hepsi Olrıc yüzünden. Olrıc mi?"*⁷¹

Berna Moran, Turgut-Olrıc ikilisiyle Don Kişot- Sanço Pança ikilisi arasında bir koşutluk kurar. Toplumun dışına düşmüş, ezilenlerden yana bir tutunamayan olan Don Kişot, Sanço Pança ile Turgut da Olrıc ile oradan oraya dolaşır.⁷² Yazar Orhan Pamuk ise Olrıc'in Tristram Shandy'nin Yorick'i arasında çok fazla benzerlik olduğunu ek bilgi olarak verir.⁷³

Olrıc sahneye çıktıktan, yani kişilik bölünmesi netleştikten sonra, Turgut ayrıntılara daha fazla önem verir. Anlatı artık bu ayrıntıların şişirilmesi, dallandırılıp budaklandırılması, yol açtıkları çağrışım ve dil oyunlarının genişletilmesine yüklenirken, zaman birimleri de buna göre küçülür, okuma soluk soluğa bir ritm kazanır:

*"Çok konuşuyorum kendimle bugünlerde. Müşterileri de kaçırdım sonunda. Hepsi Olrıc yüzünden. Olrıc mi? Kafamı durdurmalıyım bir süre. Basit şeylerle oyalamalıyım onu. Matematikle dinlenmeliyim. Efendim? Siz Poincaré misiniz? Hayır benekli dikkörtgenim."*⁷⁴

Romanın sonlarına doğru Turgut, Selim'i Olrıc'leştirir ve bundan sonra Turgut ile Olrıc'in arasında geçen konuşmalar roman boyunca devam eder:

⁶⁸ (Atay, 2000: 111)

⁶⁹ (Atay, 2001: 277)

⁷⁰ (Atay, 2001: 278)

⁷¹ (Atay, 2001: 290)

⁷² (Moran, 1990: 216)

⁷³ (Ecevit, 2005: 250)

⁷⁴ (Atay, 2001: 290)

*"Yeni bir dünya var, anlıyor musun Olrıc? Her şeyi geride bırakmak gerekiyor. Bir sabah kalkacaksın, arkana bakmadan... Hürriyet kötü bir kavram Olrıc. Öyle, anlattıkları gibi özlenecek bir ortam değil. Bu hürriyet, kulağıma kötü şeyler fısıldıyor Olrıc. Duymak istemiyorum. Hayır, çalışacağım önce: araştıracağım. Bütün gücümü bu araştırmaya vereceğim. Bitkinlikten, hürriyeti düşünemeyecek duruma gelinceye kadar çalışacağım. Yeter bu miskinlik! Demek aylardır ölüyormuşum ben. Peki bu nasıl iş Olrıc? Selim de başka türlü yaşadı: yani, yaşayamadı, öldü. Belki de bu görev size verildi, efendimiz. Selim, sadece ışık mı tuttu Olrıc? Belki de, efendimiz. Hiç olmazsa düşünmeyi öğretseydi bana ölmeden önce. Bu kadar gizlenmeseydi. Gizlendiğini sanmıyorum, efendimiz. Biliyorum, çok şey öğrendim Olrıc: fakat ölümü? Onu gizliyor. Siz yaşayacaksınız, efendimiz. Ölümü bilerek yaşamak istiyorum Olrıc. Yaşamamanın anlamını bilmek için, ölümün anlamının karanlıkta kalmasını istemiyorum."*⁷⁵

Olrıc, Turgut'u *Tutunamayanlar* kitabını yazması için cesaretlendirir. Olrıc'ın ısrarı üzerine Turgut, bir paket kâğıt alarak kasabadaki kitapçı dükkânından çıkar:

*"Biraz da kâğıt almak istemez misiniz efendimiz? Kağıt mı? Ne kâğıdı? Kâğıt, efendimiz yazmak için. Ne yazmak için? Benim büyük ve mustarip bir ruhum yok ki Olrıc. Ben on ikinci dereceden resmî bir Türk vatandaşım. Törelerime bağlıyım. Yazamam ben. Ben fakir bir Turgut'um. Turgutların en önemsizi...Kâğıt da alın biraz: kitapçı sevinir. Yeni bir yazar doğuyor, diye mi? Beni kandıramazsın Olrıc: gülünç olurum sonra. Biraz önce gülünç olmayı göze alan ve bu nedenle rahmetli Don Kişot'u örnek veren siz değil miydiniz? Kitaplar senin terbiyeni bozuyor Olrıc."*⁷⁶

Turgut yazarlığa adımını Don Quijote okuyarak atar. Selim'in şarkılarına eklemeler yaparken zamandan tümüyle kopar. Selim'in dünyadaki yerini alır, anlamsız bulduğu bütün toplumsal bağlarını koparır ve bir saklılık içinde kaybolur. İstasyondan istasyona gezerek, kendini trenlerin ve kitlenin hareketlerine emanet eder ve uzun bir yolculuğa çıkar: "Motelde günlerce kaldı. Kaç gün kaldığımı bilmiyordu. Takvime bakmıyor, gazete okumuyordu. Sabahtan akşama kadar yazıyordu."⁷⁷

⁷⁵ (Atay, 2001: 348-349)

⁷⁶ (Atay, 2001: 581-582)

⁷⁷ (Atay, 2001: 712)

3.1.2. Topluma Yabancılaşma:

Kişinin toplumdan soyutlanması ve toplumun dışına itilmesi anlamına gelen toplumsal yabancılaşma, alışılmış olandan kendini soyutlama, bir başka deyişle yabancılaşma, gizli ya da gölgede kalmış olanı ortaya çıkarma, kişinin kendini içinde yaşadığı kutsal olmayan ortamdan soyutlamasıdır.⁷⁸

Tutunamayanlar'da Selim Işık, kendini toplumdan soyutlayarak yalnızlığı tercih eden, sürekli okuyan, insanlardan bulamadığını kitaplarda arayan, aydın bir tip olarak karşımıza çıkar.

Romanın başkahramanı Selim, iç dünyasının derinliklerinde yaşayan, kültürel ve insani yönü gelişmiş, maddi dünyayla ilgilenmeyen bir kişidir. Selim gibi Turgut da sürekli kendisiyle hesaplaşan bir karakterdir. O da aydındır, ikiyüzlülükten, yapaylıktan arınmak, bir parçası olduğu yoz toplumsal sistemden uzaklaşmak için iç dünyasının derinliklerine dalar.

Selim, annesiyle birlikte yaşamasına rağmen duygu ve düşüncelerini annesinden gizleyerek yalnızlığı tercih eder. Çevresindeki herkes tarafından terkedileceğini düşünür. İnsanlara güvenemez, ondan ayrıldıklarında onun hakkında konuşup onu yargılamaya başlayacaklarını ve ondan nefret edeceklerini düşünür. Geniş bir arkadaş çevresi olmasına rağmen kendisini onlardan soyutlar. Fakat aynı zamanda insanların onu terketmesinden de korkar:

"İnsanlara, ancak benim yanımda oldukları zaman güveniyordum. Benden ayrılınca beni yargılamaya başlayacaklarını ve tekrar bana döndüklerinde, artık eski sevgilerinin tükenmiş olacağını düşünerek korkuyordum. İnsanlara çok önem veriyordum aslında. Benim için ne düşünecekler diye içim titriyordu. Yatağa yatınca, o gün yapmış olduğum aptallıkların utancı içinde kıvrılırken, bütün bu kusurlarımı onların da görmüş olduğunu ve onların da yatağa yattıkları zaman, benim gibi, olayları gözden geçirince benim saçmalamış olduğumu birden göreceklerini ve benden nefret edeceklerini, daha kötüsü, artık bana aldırmayacaklarını düşünüyordum."⁷⁹

⁷⁸ (Ecevit, 2005: 170)

⁷⁹ (Atay, 2001: 140)

Tutunamayanlar'ın ana karakterlerinden Selim, toplumdan kopukluğunu dile getirirken şu ifadeleri kullanır:

“Bana kitap kurdu, boş hayaller kumkuması, hayatın cılız gölgesi gibi sıfatlar yakıştırılabilir, şövalye romanları okuya okuya kendini şövalye sanan Don Kişot'a benzetebilirsiniz beni. Yalnız onunla bir fark var aramızda: Ben kendimi Don Kişot sanıyorum.”⁸⁰

Selim'in böyle bir şey söylemesi, toplumun onu 'normal' olarak görmediğinin, kendisinin de farkında olduğunu gösterir. Çevresiyle bütünleşememe, Selim'in çocukluğundan beri yaşadığı bir durumdur. Hatta çocukluğundan beri akrabalarının ona “anormal” dediklerini ve kendisinin de onlarla aynı fikirde olduğunu belirtir. Bu farkındalığın yol açtığı yabancılaşma hissini, “vatandaşlarıma benzemiyorum kendimi korumasını bilmiyorum”⁸¹ sözleriyle dile getirir.

Turgut, Selim'in hayatı üzerine yoğunlaştırdığı düşünceler sonucunda kendi benliğini tanımaya başlar. O da tutunamayanlardan biridir. Hayatını sıradan alışkanlıkların yönettiğini fark eder. Turgut'un hayatını, orta sınıf değerleri arasında sıkışıp kalmış tüm yaşamını gelenekler, alışkanlıklar yönetmiştir. Kafasında Selim'e dair sorulara cevaplar arayan Turgut, aslında kendinin kim olduğuna dair bir arayışa sürüklenir. Karısı ve çocuklarından, evinden ayrılan Turgut Selim'in ölümünün izinden derin bir iç yolculuğa çıkar. Daha sonra da her şeyini geride bırakarak bir trene biner ve gözden kaybolur.

3.1.2.1. Selim Işık:

Tutunamayanlar'da Selim Işık, kendini toplumdan soyutlayarak yalnızlığı tercih eden, sürekli okuyan, insanlardan bulamadığını kitaplarda arayan, aydın bir tip olarak karşımıza çıkar.

Selim Işık, Anadolu'nun N. kasabasında lise mezunu bir hanımla Hüsnü Işık'tan kendine mahsus birçok âdet ve töresi olan bir oertamda doğmuş, bünyesi hastalıklı bir çocuktur. İçe dönük bir mizaca sahip olan Selim, çevresindeki herkes tarafından yanlış

⁸⁰ (Atay, 2001: 167)

⁸¹ (Atay, 2001: 474)

değerlendirilir, insanlara güvenemez, ondan ayrıldıklarında onun hakkında konuşup onu yargılamaya başlayacaklarını ve ondan nefret edeceklerini düşünür. Geniş bir arkadaş çevresi olmasına rağmen kendisini onlardan soyutlar. Fakat aynı zamanda insanların onu terketmesinden de korkar:

"İnsanlara, ancak benim yanımda oldukları zaman güveniyordum. Benden ayrılınca beni yargılamaya başlayacaklarını ve tekrar bana döndüklerinde, artık eski sevgilerinin tükenmiş olacağını düşünerek korkuyordum. İnsanlara çok önem veriyordum aslında. Benim için ne düşünecekler diye içim titriyordu. Yatağa yatınca, o gün yapmış olduğum aptallıkların utancı içinde kıvranırken, bütün bu kusurlarımı onların da görmüş olduğunu ve onların da yatağa yattıkları zaman, benim gibi, olayları gözden geçirince benim saçmalamış olduğumu birden görececeklerini ve benden nefret edeceklerini, daha kötüsü, artık bana aldırmayacaklarını düşünüyordum."⁸²

Belirli bir tarih ve zaman sırası gözetilmeden geliştirilen romanda, Selim'in panoraması kesik kesik parçalar halinde ortaya konur. Tuhaf mizacı yüzünden ortaokul ve lisede arkadaşlarına alay konusu olan Selim, bu durumdan kurtulmak için sınıf serserilerinin arasına karışır, onların yaptıklarını yapmaya çalışır. Günah duygusu yanında ilk günahlarını da bu dönemde işler. Bir süre bir arkadaşıyla camiye gider ama diğerlerini ağırlığı hâkimdir. Kendisini onlardan bir türlü kurtaramaz; iç benliğiyle kötü arkadaşlarından ayrı olduğu halde yine onların yanındadır. Bazen kaçınır ama beceremez, aşağılık duygusu içinde kıvranır. "Bana herşeyin öğrenilerek yaşayacağını öğretiler, yaşanırken öğrenileceğini öğretmediler,"⁸³ diye çırpınır. Kesin yasaklamalara rağmen, Pitigrillileri bu çağlarda okur; Lorel- Hardi'yi, Frankeştayn'ı yine bu çağlarda seyreder:

"Selim, bu mısralarda geçen horoz ve öğretmenden başka, attan, şimşekten, Frankeştayn ve Kurt Adamdan-köpekten, uçurumdan, karanlıktan, ağaca çıkmaktan, yalnız kalmaktan, ölüden, denizden, cenaze levazımatçılarından- özellikle dükkânlarından- ve takma dişten korkardı."⁸⁴

⁸² (Atay, 2001: 140)

⁸³ (Atay, 2001: 57)

⁸⁴ (Atay, 2001: 199)

Kendisini geneleve ilk defa götüren Metin’le yine bu devrede tanışır. Çekiniyormuş gibi görüldüğü halde hayatına yavaş yavaş kızlar karışır. Teknik Üniversite’nin kapısına yığılanlara merakla yaklaşır, karambolde aralarına o da karışır, böylece üniversite hayatı başlar. Dersler sıkıcıdır, arka sıralarda oturup hoca girdikten sonra kaçarlar çoğu kez; kantin buluşma yerleridir. Selim’in çeşitli gruplardan birçok arkadaşı vardır, fakat bunlar adlarından öte birbirlerini tanımazlar. Selim, “küçük burjuvalık, kitap okumamazlık ve aylıklarla” itham ettiği, fakat sonradan onun mirasına sahip çıkacak olan Turgut Özben’le burada tanışır. Selim’in devamlı evlerine gidip geldiği, ona iç dünyasını anlattığı birlikte oyunlar sahneleyip hikâyeler kaleme aldıkları Esat adında bir arkadaşı daha vardır. Oblomov’u Gorki’yi, Dostoyevski’yi, İstrati’yi okur, onlarla yaşar.

Selim toplumun riyakârlığı ve ikiyüzlüğünden dolayı kitaplara sığınır. Okuduğu bütün kitaplardaki kahramanlarla kendini özdeşletirir. Onların tamamı da topluma ve onun değerlerine başkaldırı içindedirler. O, toplumda ortaya çıkan çarpıklıklar içinde kendi yolunu nasıl bulacağını bilemez; çünkü okuduğu bütün kahramanları birbirine karıştırır. *"Kitaplar yüzünden çok acı çekiyorum Esat Ağabey.' derdi. 'Sanki hepsi benim için yazılmış. Bu kadar insanı birden canlandıramıyorum: hepsini birbirine karıştırıyorum. Gülünç oluyorum."*⁸⁵

Bir şeyler yapmak için çırpınır durur; mutlaka bir şeylerin yapılması inancındadır. Selim’in “Ne Yapmalı” adıyla kaleme aldığı yazı, çok ilginç tekliflerle doludur. Fakat arkadaşlarında bir türlü bu nitelikleri bir araya getiremez. Bütün arkadaşları onun dünyasını bütünüyle kavrayamazlar:

*“Bana bugün, ne yapmalı diye soracak olursa, ancak, önce kendini düzeltmelisin diyebilirim...Kendini çözemeyen kişi kendi dışında hiçbir sorunu çözemez...Kendi değerini eksiksiz bilen ve her an bu değerini yeni şartların ışığında eleştirebilen bir kişi ne yapmalı, ne yapmalı diye bocalamaz...Ben, sadece namuslu olmakla övünen kişiyi adamdan saymıyorum; toplumu iyiye, güzele götürmek için kendi gibi namuslu insanlarla birlikte çaba harcanmamışsa, çevresindeki uygunsuz gidişe başkaldırmamışsa, o kişi namussuzdur benim için.”*⁸⁶

⁸⁵ (Atay, 2001: 384)

⁸⁶ (Atay, 2001: 136)

Daha sonra elindeki, “Şarkılar”la Selim’in manevi dünyasını aydınlatan; askerlik sırasında tanıştığı, arkadaş olduğu Süleyman Kargı’nın zorlamalarıyla kaleme aldığı bu “Şarkılar”ı Selim, ona ithaf eder. Kendi hayatıyla ve o günlerin genel havasıyla hesaplaşmaya girişilen, kitapta yüz sayfaya yakın bir yer kaplayan “Şarkıların açıklamaları” bölümü ise, Selim’in günlüklerinde kendisi tarafından yazıldığı söylendiği halde Süleyman Kargı tarafından yazılmış gibi gösterilir. Sonunda onunla da arası bozulur. Askerli dönüşü memurluk hayatı hayli sıkıcıdır, devamlı buhranlar geçirir. İntiharından sonra, Turgut’a onun hayatının aydınlatılmasında yardımcı olan Günseli Ediz adlı kızla bu sırada tanışır. Hayatta bulamadıklarını onda bulmak ister:

" (...) beni bir gün unutacaksan bir gün bırakıp gideceksen boşuna yorma derdi boş yere mağaramdan çıkarma beni alışkanlıklarımı özellikle yalnızlığa alışkanlığımı kaybettirme boşuna tedirgin etme beni bu sefer geride bir şey bırakmadım tasımı tarağımı topladım geldim neyim var neyim yoksa ortaya döktüm beni bırakırsa sudan çıkmış balığa dönerim bir kere çavuş olduktan sonra bir daha amalelik yapamayan zavallı köylüye dönerim beni uyandırma"⁸⁷

Selim, hayatının sonlarına doğru sık sık içmeye başlar; Kafka’yı, Rilke’yi, Nietzsche’yi okur; Freud’a küfreder, çevresine daha fazla kızar. Artık varlığı bilinmez bir korku tarafından yavaş yavaş çembere alınmaktadır. Fizyolojik hastalıklarıyla yan yana giden ruh buhranları, Selim’i hayli sarstırır. Çok sıkıldığı zamanlar İncil’i açıp okur, İsa’yı sayıklar, sık sık onun ikinci gelişinden söz eder:

"İkinci gelişini size haber vereceğimi söylememiş miydim? Ayrıca, artık ülkesinin sınırları içerisinde kumar oynanmasını istemiyor. Hiçbir şeyin talihe bırakılmasına razı değil artık. Kaderin ağlarını parçalamaya geliyor."⁸⁸

Hızla sona yaklaştığını hisseder, hayatta tutunacak bir şeyi kalmamıştır. “Tabancalı adam” fobisi Selim’i sık sık rahatsız eder, sonunda bir gün tabancasıyla intihar eder. Böyle bir kişinin ölümü gazetelerin son sayfalarında duyurulduğu için arkadaşlarından çoğu

⁸⁷ (Atay, 2001: 473)

⁸⁸ (Atay, 2001: 286)

haberdar olmadan mezar taşına; “Burada insanlara başka türlü hayran olan biri yatıyor”⁸⁹ yazılmasını isteyerek bu dünyadan ayrılır gider.

3.1.2.2. Turgut Özben:

Turgut, Selim’in ölüm haberini aldıktan sonra derinden sarsılır. Genç bir mühendis olan Turgut Özben’in iyi bir işi, ailesi, evi ve arabası vardır.

Romanın başlarında toplumun gerçeklerine tamamen gözü ve kulağı kapalı monoton bir hayatı olan Turgut, Selim’in intiharından sonra toplumdaki çarpıklıkları fark etmeye başlar. Turgut romanın başlarında, ‘küçük burjuva toplantılarının incisi’dir. Yerleşik düzenle uyum sağlamış olan bu insanların yaşantısında tüm güçlükler törpülenmiştir. Turgut, tekdüze günlerin birbirini kovaladığı anlamsız ve ruhsuz; ucuzluklarla dolu, sahte ve zevksiz bir yaşamın içerisinde. Yumuşakçalar için mutluluk parasal başarıdır; daha çok kazanmak, araba, kat, mobilya almaktır. Turgut da başta böyledir; o da bir araba ve kat almanın peşindedir. Evindeki eşya küçük burjuva zevksizliklerinin göstergesidir.⁹⁰

Zamanla Turgut, devlet dairelerindeki yolsuzluklardan, insanların iki yüzlü ve riyakar bakışlarından, birdenbire anlamsızlaşan gününbirlik ilişkilerden kaçarak Selim’in intiharına sebep olan kendi benini aramaya başlar. Bu arayışta Turgut önce kendini Don Kişot’a benzetir. Ancak o, Don Kişot’tan çok, birdenbire hayalet hâlinde karşısına çıkan Kral Hamlet’in gerçekleri anlatmasıyla birlikte bütün dünyası sarsılan Danimarkalı Prens Hamlet’e benzer. Karnında dokuz ay yattığı ve biyolojik bir bağla birlikte yaşadığı annesinin bile, söylediği yalanlar genç adamı artık, sırtına taşıyamayacağı yükü yükler.

Turgut kararsızlıklar içinde yavaş yavaş kendini yazarlığa adanmak ve tutunamayanlara katılmak için kendisiyle savaşıyor. Evini, karısını, çocuklarını, işini bırakarak iç yolculuğuna doğru yol alır.

⁸⁹ (Atay, 2001: 287)

⁹⁰ (Atay, 2001: 125)

Yitik metinlerin peşindeki arayışın her kademesinde Turgut Özben'in çevresine yabancılaşması da artar. Artık evde bile az konuşmakta, bütün diyaloglarını Olric'le sürdürmektedir. Gündelik zamandan gittikçe kopmaktadır. Bütün sıkıntılarını yalnızca Olric'le paylaşır.

Turgut, Selim'in yaşarken bilmediği yönlerini, deneyimlerini araştırma sürecinde kendi benini bulma gayretine düşer. Aslında bütün çabasının kendini bulma çabası olduğunu, Ben ne dediğimi biliyorum. Benim, Turgut Özben'in özbenliği. "Kelime oyunu yapıyorum, oyuna getiriyorum. Kendimi ele vermiyorum"⁹¹ sözlerinde açık eder. Daha sonra da "Korkuyorum Olric. Kendimi ele vermekten korkuyorum"⁹² diye itiraf eder.

Turgut aralarında yaşadığı insanlara sırtını dönüp kendi içine doğru bir yolculuğa çıkmadan önce duyduğu bunalımı şöyle açıklar:

*"Yurdumuzun semalarında ağır bir hava esiyor Olric, bu lanet hepimize bulaşacak. Bunu hissediyorum. Elini alınna götürdü: biriken terler eline bulaştı. Başı ağrımaya başladı: 'Hayallerle boğuşuyorum' diye söylendi."*⁹³

Turgut'un bu sözlerle de yansıtılan iç dünyasının çalkantıları ve topluma karşı yabancılığı, onun toplumdan tamamen kopup, trenden trene birbirine eklenecek yollara düşmesiyle son bulur.

⁹¹ (Atay, 2001: 327)

⁹² (Atay, 2001: 519)

⁹³ (Atay, 2000: 322)

3.2. Evliliğe Yabancılaşma

“Tutunamayanlar” ve “Tehlikeli Oyunlar”da evlilik kötü bir burjuva alışkanlığı olarak görülür. Kadın ve erkek evlilik kurumu içinde birbirini tanımaya, anlamaya, sevmeye vakit bulamaz. Bu nedenle ana kahramanlar bu kuruma uyum sağlayamazlar ve eşlerini terk ederler. Romanlarda kadın karakterlerle ilgili çok fazla bilgi yer almaz. Romanlarda yer alan kadınların ortak özellikleri sessizliktir.

Romanlarda gelişmenin önündeki en büyük engel olarak görülen evli kadın, gelenekselliğin ve burjuva yaşam biçiminin simgesidir.⁹⁴ Romanda erkek kahramanların aksine kadın kahramanlar daha pasiftirler, metnin kahramanı olarak çok söz almazlar, kendi özvarlıklarıyla çok görünür değillerdir. Aile içinde belirgin bir rol üstlenmezler. Monoton bir yaşam tarzını benimser ve günlük rutin işlerle oyalanır, hayat karşısında sessiz kalmayı tercih ederler. Bu nedenle, romanlarda evlilikten gönüllü bir kaçış görülür.

Tutunamayanlar'da Turgut evli ve iki çocuk babasıdır. Selim'in intiharının nedenini araştırmak için bir yola girer, çevreye, evlilik kurumuna, eşine, ailesine yabancılaşmaya başlar. Romanda evlilik hayatı rutin bir sıkıntıdan ibaret olan Turgut, karısını ve çocuklarını gönülmü tamamen rahat olarak terk eder.

Romanda evli kadın figürü acımasızca eleştirilir. Nermin, erkeğin gelişmesini engeller; okumaz, düşünmez. Romanda onunla ilgili olarak tek bir saptama yer almaz.⁹⁵ Turgut'u Selim'den uzaklaştıran Nermin, küçük burjuva aile yaşamıyla, yuva ve eşyayla simgelenir.

Romanda Turgut'la Nermin arasında iletişim sorunu yaşanır. Onun iç dünyasında yaşadığı fırtınadan Nermin'in haberi yoktur. Turgut, her ne kadar kendisini gizlemeye sınırlarını açığa çıkarmamaya çalışsa da bazı zamanlarda Nermin'le konuşmak ister. Fakat geç kaldığını düşünerek vazgeçer:

"Ben Nermin'i seviyorum. Nermin de beni seviyor. Bu durum gün gibi aydınlık; karanlıkta kalan yalnız o "şey". Sessizce duruyor orada, olaylara karışmadan. Nermin, diyorsun; peki, diyor. Peki, bildiğin gibi yap. Bana dokunma da. Aslında kötü bir "şey":

⁹⁴ (Ecevit, 2005: 148-149)

⁹⁵ (Ecevit, 2005: 155)

duygusuz, acımasız. Benim dışımda hiçbir varlık onu ilgilendirmiyor. Onu seviyorum, diyorsun: boyun eğiyor. Ya da öyleymiş gibi yapıyor. Sevemiyorum, diyorsun: aynı katılık...⁹⁶

Turgut, zamanla karısıyla arasında geçen günlük konuşmalardan da sıkılır. Evli olduğunu unuttur. Günlük rutin alışkanlıkları terk etmeye başlar. Eve girince karısını öpmeyi, çocuklara bir şeyler getirmeyi ve karısının tembih ettiği şeyleri almayı unuttur.⁹⁷ Bütün vaktini Selim'i düşünerek geçirmek ister. Kendisini Selim'den uzaklaştıran her şeyin karşısında yer alır:

"Nermin perdeleri kapıyordu. Dış dünya ile ilişkileri kesme vakti gelmiş: "Bugün ne yaptın canım? zamanı yaklaşmıştı demek. Turgut birden, günü anlatarak tekrar etmenin getireceği yorgunluğu duydu."⁹⁸

"Kimsenin yaşantısını beğenmedim. Kendime uygun bir yaşantı da bulamadım: Turgut'u da hor gördüm bu arada. İsteddiği gibi yaşamasına karşı koydum. Sonunda uzaklaştı benden. Ona Burhan'lık yaptım. Evlenmesine karıştım. Sonra evlerine gitmedim."⁹⁹ diyen Selim Işık da evliliğin karşısındadır. Turgut'u evlenmekten vazgeçirmeye çalışır; fakat başarılı olamaz. Selim de arkadaşı Burhan tarafından evlenmekten vazgeçirilir. Fakat romanın sonuna doğru evlenmenin kötü bir burjuva alışkanlığı olduğunu söyleyen Burhan, evlenerek Selim'i hayal kırıklığına uğratar. Turgut'a evlendiği için karşı çıkan Selim, romanın sonunda pişmanlık yaşar. *"Bana evlenmenin nasıl kötü bir burjuva alışkanlığı olduğunu anlattı Burhan. Doğrusu çok güzel ifade etti durumu. Bir hafta sonra evlendi: bana da haber bile vermedi."¹⁰⁰*

Selim tutunamayanları Türk Tutunamayanları Ansiklopedisi'nde toplamak ister. Bu ansiklopedi de yer alanlardan birisi de Nazmiye Erdoğan'dur. Onun evleneceği damat adayları da, düzenli bir şekilde, nikâhın hemen arifesinde ölürlür. Ahmet Çekingen ise evlenmekten çok korkar, nikâhtan hemen önce her seferinde panik halinde korkuya kapılır ve hatta bu nedenle bir ruh hastanesinde uzun süre tedavi görmek zorunda kalır:

⁹⁶ (Atay, 2001: 324)

⁹⁷ (Atay, 2001: 407)

⁹⁸ (Atay, 2001: 45)

⁹⁹ (Atay, 2001: 666-667)

¹⁰⁰ (Atay, 2001: 663-664)

“Hastanede çok vakti vardı: durmadan düşünüyordu. Hastanede kalış sebeplerini bulmaya çalışıyordu: Bu zayıflık hikâyesine artık pek inanmıyordu. Belki de evlenmeye yanaşmadığı için onu hastaneden çıkarmıyorlardı. Evlenmekten her zaman korkmuştu. Evlenmek, birleşmek, bir arada yaşamak düşüncesi onu titretiyordu. Evlenmek, evlenmek: bu kelimeye birçok anlam vermeye başladı. Birçok kelimeye, birden fazla anlam vermeye başlamıştı. Her zaman evlenmekten kaçmıştı.”¹⁰¹

Ecevit'e göre, *Tutunamayanlar* romanında birey insanın gelişmesini engelleyen karşıt dünyanın ögesi konumundaki evli kadın, *Tehlikeli Oyunlar*'da romanın ana erkek kişisiyle birlikte düzenin dışlıları arasında öğütülen bir tutunamayana dönüşür.¹⁰²

Tehlikeli Oyunlar'da evlilik erkekler arası dostluğu bozacak başlıca kurum olarak görülür. Fakat romanın tutunamayan kahramanları evlenmekten de geri durmazlar.

“Biz, evlendiğin gün anlamıştık sana uygun olmadığını, dediler. Evlendiğim günden beri sanki durmadan beni düşünmüşler gibi başlarını salladılar: Senin için daha hayırlı oldu. Sanki daha dün ayrılmıştım yanlarından.”¹⁰³

Çünkü alay edilmekten ve insanlar tarafından dışlanmaktan korkar. Evlilik, erkekler arası dostluğu bozacak başlıca kurumsa da vazgeçilmez olandır. *“Ne evlenirken, ne de bu eve taşınırken kimseye önceden haber vermedim albayım; alay ederler benimle diye korktum.”¹⁰⁴*

Hikmet'le Turgut'un evlilikleri benzer özellikler taşır. Her iki kahraman da evleneceğini kimseye haber vermez. Hikmet'in arkadaşları Sevgi'nin ona uygun bir eş olmadığını düşünür:

“Aptal herif! dediler, seni de kaybettik. İnsan daha önce haber verir; koyu renk elbiselerimizi giyerdik. (Ben aslında bu alayların farkında değildim o sırada; durmadan gülümsüyordum. Benimle ilgileniyorlardı ya, gerisine aldırılmıyordum.) Onlar da içmek, bir şeyin şerefine içmek, kısaca içmek içinde bir bahane bulmuşlardı. Kimseye haber vermemiştin; demek ki ben de bu işin içinde, daha başlangıçta, yürümeyen bir şeyler seziyordum.”¹⁰⁵

¹⁰¹ (Atay, 2001: 677)

¹⁰² (Ecevit, 2005: 156)

¹⁰³ (Atay, 2001: 32)

¹⁰⁴ (Atay, 2001: 28)

¹⁰⁵ (Atay, 2001: 28)

Hikmet, gizlice evlenmesinin nedenini daha baştan evlilikte yolunda gitmeyen bir şeyler olduğuna bağlar. *"Kimseye haber vermemiştim; demek ki ben de bu işin içinde, daha başlangıçta, yürümeyen bir şeyler seziyordum."*¹⁰⁶

Hikmet karısını maddi bir eşya gibi görür. Bu nedenle evliliği de uzun soluklu olmaz:

*"Karım güzel değildi albayım. Ben de değildim. Fakat, nasıl anlatsam, 'benim' karımdı; canlı bir varlıktı. İnsan, evine bir biblo alınca kendini bir başka hisseder değil mi? Üstelik bu yumuşak biblo, konuşuyor: 'kocacığım' diye çevremde dönüp duruyordu."*¹⁰⁷

*"İşte bunun için ayrıldım karımdan. Sevgi olsaydı, şimdi benim bu gülünçlüğüümü örtbas etmek isterdi. Beni anlamadılar, Sermet albayım, beni anlamadılar. Önceleri, bana engel olun diyordum. Karımla, bana engel olsun diye evlendim. Belki de, bu yüzden, asıl kabahat bende."*¹⁰⁸

¹⁰⁶ (Atay, 2001: 28)

¹⁰⁷ (Atay, 2001: 30)

¹⁰⁸ (Atay, 2001: 76)

3.3. Mekâna Yabancılaşma:

Tutunamayanlar'da ve *Tehlikeli Oyunlar*'da insanın iç dünyasına geniş yer verilirken, doğa ve mekân betimlemeleri oldukça azdır. *Tutunamayanlar*'da iç ve dış mekânlar kasvetin, sıkıntının ve karamsarlığın hâkim olduğu yerlerdir. *Tehlikeli Oyunlar*'da mekân olarak seçilen gecekondu insanın gelişmesini engelleyen burjuva yaşam biçiminin dışında bir mekân olarak yer alır.

Yıldız Ecevit, *Tutunamayanlar*'da dış dünya ile ilgili ayrıntının yoğunlaştığı bölümlerde Atay'ın amacının geleneksel anlatı yazarlarınınkinden tümüyle farklı olduğunu, yazarın dış dünyanın daha net görünmesini sağlamak için değil, tam tersine roman kişinin iç dünyasında soluksuz kalışına ya da o anda vurgulanmak istenen başka bir ruh durumuna/soyut-atmosfere/düşünceye vurgu katmak için araç olarak kullandığını söyler.¹⁰⁹

Tutunamayanlar'da Turgut'un oturduğu bina, çevresindeki birçok bina arasında sıkışmış, kuzey rüzgarlarına kapalı, güneyindeki apartmanla bitişik düzenle kurulmuştur. Anlamın ayrıntılarda gizli olduğu bu eserde dış dünya betimlemesindeki abartı oldukça fazladır. Atay, dış dünyayı somut gerçekle birebir örtüştürerek yansıtma çabasındaki geleneksel gerçekçi edebiyata ironik bir göndermede bulunur.¹¹⁰

“Büyük şehrin kuzey doğusunda, enlemi kırk bir derece sıfır sıfır dakika kuzey ve kırk bir derece sıfır sıfır dakika bir saniye kuzeyle boylamı yirmi dokuz derece on iki dakika doğu ve yirmi dokuz derece on iki dakika bir saniye doğu olan noktalar arasında sıkışan bir arsa üzerine kurulmuştu...Bina, enlem ve boylam noktaları arasına sıkıştığı gibi, daha yüksek birçok apartmanın arasında ezilmişti. Bu nedenle, kuzey rüzgarlarına kapalıydı ve güneyindeki apartmana bitişik tavan, yağmurda biraz akıyordu.”¹¹¹

Turgut'un oturduğu apartman bütün çirkinliği ile gözler önüne serilir. Apartmanın iki cephesi vardır. "Apartmanın kültürsüzlüğü, köksüzlüğü, türediliği, insansızlığı ve burjuva yaşamın simgesi oluşuna ek olarak tek tip/yanaşık düzen terimleriyle özellikle

¹⁰⁹ (Ecevit, 2005: 256)

¹¹⁰ (Ecevit, 2005: 256)

¹¹¹ (Atay, 2001: 43)

betimleniyor oluşu, romanda zaman-mekân ilişkisinin, tek tip toplum, tek tip insan, tek tip düşünce dayatmasını açığa çıkaran bir başka kurgu ögesi olarak kullanıldığını gösterir."¹¹²

"Turgut, apartmanın arka cephelerine baktıkça, yapıların neden iki ayrı cephesi olduğunu; neden, duvara dayanan kanepelerin arkasına kötü kumaş kaplamak gibi bu "modern" apartmanların da arka cephelerinin yüzüstü bir insan gibi anlamsız olduklarını ve üstlerine her zaman neden sarı badana vurulduğunu düşünürdü. "Bitişik düzen" denen anlaşılabilir sistem, öteki iki cepheyi sadece "yan cephe" adı verilen ve görünmeyen bir varlıktan, bir deyimden ibaret bırakmıştı. Fakat, bütün bu soyut kavramlar arasında, anahtar denen somut nesneyle kolayca açılan -tabii apartmanın dış kapısı için aynı kolaylıktan bahsedilemezdi bir kapının gerisinde, içinde yaşanan ve elle tutulabilen belirli hacimlerin varlığı inkâr edilemezdi. Dairenin içine girince de bazı küçük aksaklıklar...duşun tepenizden akmaması, sıcak suyun tam yıkanırken soğuması, mutfakta evyenin sık sık tıkanması, hamamböceklerinin alışkın hareketlerle bütün odalarda dolaşması gibi küçük ayrıntılar."¹¹³

Romanda yer alan şehirlerden birisi İstanbul diğeri de Ankara'dır. Romanda her iki şehir de çirkin ve itici olarak tasvir edilir. Bataklık bir zemin üzerine kurulan, yeni yetişmekte olan memur sınıfının bitki kültürünü artırmak amacıyla yapılan ve her yeri çamura bulayan büyük bir park, bu parkın ortasında pisliği nedeniyle derinliği hiçbir zaman bilinmeyen büyük bir havuz, ana caddenin yanında açıktan akan kanalizasyon, hangisinden geldiği anlaşılamayan kötü bir koku Ankara'nın belirgin özelliklerindedir.

"Ankara, hele o zamanlar, çok kirliydi. Rivayete göre, bataklık bir zemin üzerine kurulan bu şehir için uygun bir yer seçilmemişti. Bazı ihtiyarlar, Paşa'ya o zaman o kadar söyledik, başka yere taşısın diye, derler. Anlaşılan dinletememişler. Selim'in döneminde bu bataklık yer yer binalar, yollar ve kaldırımlarla kapamışlardı. Fakat şehrin ortasında bulunan ve yeni yetişmekte olan memur sınıfının bitki kültürünü artırmak amacıyla yapılan büyük bir park her yeri çamura buluyordu. Bu parkın ortasında, tıpkı kumsal bir deniz kıyısı gibi sığ başlayan ve gittikçe derinleşen, beton zeminli bir büyük havuz vardı. Selim'in deniz-havuz adını verdiği bu su kütesinin derinliği belki bir adam boyuna ulaşıyordu. Pisliği nedeniyle dibi hiçbir zaman görünmediği için derinliğini tam bilmeye imkân yoktu.

¹¹² Abdurrahim Karadeniz, Tutunamayan Aydınlar, (Hece Dergisi, Yıl: 6, S. 65/66/67, Türk Romanı Özel Sayısı Mayıs/Haziran/Temmuz, Ankara 2002), s. 648.

¹¹³ (Atay, 2001: 43-44)

O sıralarda kanalizasyon da bir ırmak gibi ana caddenin yanında, açıktan akardı. Irmak-kanal, yer yer deniz- havuza çok yaklaşıyor, çıkan kokunun hangisine ait olduğu anlaşılmıyordu."¹¹⁴

Romanda mekân betimlemelerinde insanı rahatlatan, iç açıcı hiçbir cümle yer almaz. Yazar, mekânı bireyin iç dünyasını aktarabilmek için kurguya anlam ögesi olarak dâhil etmiştir:

"Binaya tekrar baktı. Pencereleler, pencereler. Külrengi külrengi, serpme sıva... ağır ve çiçek bozuğu kütle; keskin Ankara Güneşi, çirkinliği kuvvetlendiriyor. Nasıl kaldıralım bu yağınları ortadan? Hakkınız yoktu buna: bizi zevksizliğinize mahkûm etmeye. Pürüzlü kütleyle isteksizlikle baktı: içeriye girsem mi? Girme diyor büyük kapı; girme yutarım seni. Yut bakalım."¹¹⁵

Romanda iç mekânlar da dış mekânlarla aynı özelliktedir. Devlet dairesinde insana karşı niteliksiz eşyanın öncelenmesi roman kahramanı Turgut'u bunaltmaktadır:

"Koridorda dolaplar, dolaplar. Eskiden alınmış ahşap dolaplar, yeni çelik dolaplar. Dolapların içi dolmuş, üstüne taşmış: tozlu dosyalar. İplere, kâğıtlara sarılmış dosyalar. A-2, B-4...Ne anlamsız bir yaşantı. Dolabın kapağında bir yazı: yangında ilk kurtarılacak eşya. Onu değil beni kurtarın."¹¹⁶

Selim ve Turgut'un çocukluklarının anlatıldığı bölümde okul binalarının ve iç mekânların fiziksel iticiliğine ayrıntılı bir şekilde yer verilir. Kirden kararmış eski sıralar, sıraların üstünde zaman geçtikçe öztürkçeleşen isimler, her yeni müdürün zevksizliğini gösteren renkli badanalar, perdesiz büyük pencereler, boyası dökülmüş bir soba, çevresi siyaha boyanmış kül rengi kapı, yahut apteshane veya yüznumara ya da ayakyolu; en moderni! tuvalet. Hepsinin kapısında bütün bunlardan ayrı bir yazı: 00. girişte kovalar, yer bezi yapılmış çuval parçaları ve süpürgeler, tokmağı kopuk kapılar, kapanmayan kapılar, kapısına bozuk bir yazıyla 'bozuk' yazılmış helâlar, duvarlara sürülmüş pislikler... okulun belirgin özelliklerindedir.

¹¹⁴ (Atay, 2001: 228)

¹¹⁵ (Atay, 2001: 102)

¹¹⁶ (Atay, 2001: 296)

"Ben okul hayatımda güzel bir sınıf, zevkli bir okul binası, iç açıcı bir bahçe görmedim. Kirden kararmış, dayanan dirseklerle cilalanmış eski sıralar; sıraların üstüne, geçen yılların Süleymanları, Necdetleri, Aykutları, zaman geçtikçe öztürkçeleşen isimlerini, adlarını çakıyla kazımışlar. Duvarlarda, her yeni müdürün yeni zevksizliğini gösteren renkli badanalar üstüste: son müdür Behçet Beyin sidik sarısı badanasının altında yer yer eski müdür Muhterem Beyin türbe yeşili ve merhum Sami Beyin çingene pembesi renkleri sırtıyor. Kara tahtanın karalığı, sözde kalmış. Öğretmen kürsüsünün ön tahtasında, kadın öğretmenlerin bacaklarına, kalem düşürmek bahanesiyle bakabilmek için açılmış koca bir delik. Perdesiz büyük pencereler, yaldız boyası dökülmüş bir soba, kirli ellerimizden leke olmasın diye tokmağının çevresi siyaha boyanmış kül rengi kapı ve hepsinin varlığını ve neden öyle var olduğunu açıklayan beylik cümle: bu fakir millet bu kadarını verebiliyor. Hele yahut apteshane veya yüznumara ya da ayakyolu; en moderni! tuvalet. Ve hepsinin kapısında bütün bunlardan ayrı bir yazı: 00. Bütün bu isimler içimi karartırdı. Bu isimleri hatırladıkça, keskin bir koku duyar gibi olurum. Sınıfın koridoruna kadar yayılan keskin koku. Kokunun peşine takılıp giderseniz, girişte kovalar, yer bezi yapılmış çuval parçaları ve süpürgeler karşılarız sizi. Tokmağı kopuk kapılar, kapanmayan kapılar, kapısına bozuk bir yazıyla 'bozuk' yazılmış helalar, duvarlara sürülmüş pislikler..."¹¹⁷

Tehlikeli Oyunlar'da ise mekân olarak gecekondu seçilmiştir. Şehir ve yer adlarının olmadığı metinde gecekonduyunun ne olduğu konusunda da bir belirsizlik vardır. Romanda gecekondu kent kökenli olan Hikmet için bir sembol olarak kullanılır. Gecekondu yapay ilişkilerin, yapay gerçekliklerin yaşandığı burjuva yaşam biçiminin karşısında yer alır:

"Yıllar sonra gene gecekonduya düştüm. Hayır, gecekondu değil, üç katlı ahşap bir ev. Hayır üç katlı değil; zemin kat sayılmaz. Gecekondu olsa ne çıkar? İstemiyor muydun? Gecekonduyla sarılmış eski bir ev. Çok küçük: Kutu gibi. Bir yuva. Kışın soğuk olur."¹¹⁸

Eserde Atay, gecekonduya farklı bir yaklaşım sergiler. Gecekondu aracılığıyla fakirlerin "donuk ve zevksiz burjuvalar"ından farklı, "sefil bir renklilik" taşıyan dünyasını gözler önüne serer. Gecekondu bütünü sefaletleri içerisinde, ama aşığılamadan, ifadesini buruk bir tebessümde bulan umutsuzluğuyla anlatır.

¹¹⁷ (Atay, 2001: 78-79)

¹¹⁸ (Atay, 2001: 22)

Gecekondu, insanın gelişmesini engelleyen burjuva kültürünün dışında bir yaşam biçiminin mekânıdır. Bu nedenle, Hikmet gibi kent kökenli biri için aykırı bir mekandır. Eserde mekânın yarattığı yabancılaştırıcı etki, soyut iç dünya atmosferi oluşturmak için kullanılır. Yazar, burjuva yaşam biçimini Hikmet ve Sevgi'nin evlilikleri çerçevesinde anlatır. Arkadaş çevreleri, değer ölçütleri, beklentileriyle, Hikmet'in kaçıp kurtulmaya çalıştığı, yalan üzerine kurulu karşıt bir dünyadır.

Romanda Hikmet'in gecekondu mahallesine yerleşmeden önce yaşadığı semtler, burjuva evlerinin görgüsüzce tasarlanmış mimarisine yönelik yapılan keskin eleştiriler, ne yoksulluk ne de gecekondu güzellemesine dönüşür. Atay, kentin her iki yakasına da yaşanılacak bir mekân hissi vermez.

"Gecekonduyla sarılmış eski bir ev. Çok küçük: Kutu gibi. Bir yuva. Kışın soğuk olur. Sobanın başından kalkınca yün hırka giyilir pencereye doğru idilirken; sokağa çıkmak gibi bir şey. Dönüşte hırka gene çıkarılır; pencereye ikinci gidişinde üşütürsün yoksa. Sinir içinde bir ileri bir geri dolaşmak güçleşir bu yüzden. Durmadan giyinip soyunma telaşına kapılıp aradaki somyaya çarpılır. Bu somyayı karşı duvara koymalı; pirinç topuzlu, yüksek başlıklı bir karyola almalı bitpazarından. Eski semaverler, ne işe yaradığı belli olmayan demir parçaları (hepsi bir tele geçirilmiş), eski saatler, mangallar arasında parlayan soylu bir eşya. Uykusuz gecelerinde, düzenli soluk alışlarıyla insana güven veren bir arkadaş kalır belki somyada... Sonunda bu gecekonduya düştüm. Gecekondu değil burası Hikmet, üç katlı ahşap bir ev."¹¹⁹

"Mutfak karanlıktı, ışık yakmadan çalışılmazdı. Çatlamış eveye, bir örümcek ağı gibi görünüyordu. Kirli tabakların, tencerelerin ve ekme kutusunun altında kaybolan tezgâh, kararmış çinko ile kaplıydı. Hikmet ışığı yaktı; sarı ve soluk aydınlık, karanlığın ancak bir kısmını ortadan kaldırdı. Ben bu ırmağa daha önce girmiştim; aklımda kalan mutfaklar da böyle karanlıktı. Bütün mutfağı temizlesem, gözüm daha iyi görür. Tabakları hayır önce bardakları yıkarım, şu temizleme tozuyla çinkoyu parlatırım, raflardan bütün kap kacağı indiririm, altlarına muşamba örtüler sererim, örtüleri önce makasla muntazam keserim, daha önce raptiye almış olurum, raptiyeyi ıslak bezle silerken paslandırmamak için ne yaparım? Plastik başlı raptiye kullanırım, yerleri taşlarım, duvarlara badana yaparım, daha önce yağlı boya alırım pencereyi ve dolapları boyarım hayır daha önce

¹¹⁹ (Atay, 2001: 22-23)

*zımpara kâğıdı almış olurum, hayır, ne unuttum? Macun unuttum, çok iş var yetişemem, en önce böcekleri öldürmek için kutusunun üstünde dehşetli bir resimli roman kahramanı bulunan o fisfistan alırım, ayrıca badanaya da o zehirli tozdan katarım, hani sinekler üstüne konunca şıp diye düşüp ölüyorlar, romandaki kötü katiller gibi hamam böcekleri düşüp kalıyor, fisfis kutusunun kapağındaki maskeli katil yapıyor bütün bunları, iyi katil olduğu için o sağ kalıyor, sarışın genç kızlar onu çok seviyor, beni sevmiyorlar, büyüyünce ben de katil olacağım, kötü katilleri öldüreceğim, onları kovboy filmlerinde olduğu gibi meşru müdafaa yaparak yok edeceğim, hayır albayımın mutfağını farelerden temizleyeceğim, yeşil diş macunu gibi zehirleri keskin kokulu sucukların pastırmaların üstüne sereceğim, fareler de yeşil macun tüpünün kapağındaki hemcinsleri gibi bacıklarını havaya dikip ölecekler, albayım buna çok sevinecek, aferin oğlum Hikmet diyecek, artık bütün sarışın kızlar senin diyecek.*¹²⁰

¹²⁰ (Atay, 2001: 81)

3.4. Kültürel Yabancılaşma:

“Tutunamayanlar” ve “Tehlikeli Oyunlar” romanlarında kahramanlar kendi kültürüne yabancı, gelenekten kopmuş olarak karşımıza çıkarlar. Romanın kahramanları dinden, eğitim sistemine, kullandıkları enstrümanlardan, evlerinin iç düzenine kadar her şeye yabancıdırlar. Eserlerde bir taraftan batının karşısında olan, diğer taraftan da bizzat taklitçiliğe düşen bireylerle karşı karşıya kalırız.

Romanın kahramanları bir yandan, neredeyse bütün zihinsel uğraşlarını Batı felsefesine, doğa bilimlerine, edebiyatına vs. ayırırken, diğer yandan köklerinden kopmaktan yakınırlar. Batı taklitçiliğinden yakınmalarının hemen ardından, bizzat taklitçiliğe düşerler. Kendi kültürlerinin küçümsenip Batı kültürünün abartılıyor olmasıyla dalga geçerken, kültürel aşağılık duyguları da daima güçlüdür. Kültürel olarak aşağı saydıkları bu durum, onlarda kendi kültürlerinden nefret etmelerine sebep olur.¹²¹ Aynı zamanda romanın bir başka yerinde yazar, Batıdan hayranlıkla söz eder ve çelişkili ifadeler yer verir. Tutunamayanlar'da Selim ve Turgut kendisini Batı'nın karşısına koyarken diğer taraftan da Batılı hayat tarzıyla bütünleşmiş olarak karşımıza çıkarlar. Batı kültürünün bir parçası oldukları duygusu ile bu kültürün temsilcileri tarafından kabullenilmeme duygusu arasında bir çelişki yaşarlar. Kabullenilmeyişlerinin sorumluluğunu ise kendi geleneklerinin sırtına yıkarlar.

Avrupa kültürüne yönelik olarak bir yandan öfkelenen bir yandan da bütün uğraşlarını Batı'ya ayıran aydınların bu çelişkili tutumlarına rağmen, manevî vatanları Batı'dır. Kendi geleneklerine tutunma veya bu gelenekleri bulma çabasına çok az girerler. Her ne kadar Hüsnü Ergeç, onu evlât edinen imamdan eski yazıyı, Kuranı ve ud çalmayı öğrense de, bir marangozdan edindiği "yasak kitaplar", dinle olan bağlarının zayıflamasına yol açar, çünkü bu kitaplarda, toplumsal konumu nedeniyle kendisine aşına olan adaletsizliklerden söz edilmektedir.

Tutunamayanlar'da Avrupa ve Amerikan kültürünün farklı alanlarından alınmış isim ve kavramlar yer alır. Eserde çoğunlukla bu isimler yer almasına rağmen, yazar kendi milletinin temsilcilerine çok az yer verir. Mehmet Seyda'nın, Oğuz Atay'la yaptığı bir

¹²¹ (Seypel, 1989: 94)

söyleşide yazarın edebiyatta nelerden etkilendiğini sorusuna Atay, Pitigrilli ve Oscar Wilde okuduğunu, ardından Gorki'ye ve Dostoyevski'ye yöneldiğini söylemiştir. Bu söyleşide Atay, usta saydığı Dostoyevski'ye sevgisini belirtmiş ve Stendhal, Kafka, Joyce ve Laclos'tan çok etkilendiğini dile getirmiştir. Bunlardan başka George Eliot, Henry James ve Joseph Conrad, Emily Bronte, Gunther Grass ve Vladimir Nabokov'u da eklemiştir.¹²² Tutunamayanlarda yazar birçok ismi ve eseri zikretmiştir, fakat eserde bu isimlerle anlamlı bir bağlantı kurmak oldukça güçtür.

3.4.1. Edebiyatta ve Dilde Yabancılaşma:

Nurdan Gürbilek Kemalizin Delisi Oğuz Atay adlı eserinde Turgut'un dilinin başka dillerin taklidi olduğunu, kendi öz imkânlarını kaybetmiş soytarının, Don Kişot'un, Hamlet'in, Sherlock Holmes'un dili olduğunu söyler.¹²³

Osmanlıca'nın Tutunamayanlar romanını oluşturan mozayik taşları arasında önemli bir yeri vardır. Türk dilini yabancı kelimelerden arındırmak amacıyla yapılan dil devriminin dorukta yaşandığı, eski sözcüklerin aydın dilinden ve edebiyat kullanımından tümüyle dışlandığı bir dönemde Atay, Osmanlıca kelimeler kullanarak dil devrimini savunanlarla alay eder. Tutunamayanlar'da yazar Osmanlıca kelimelerin yanı sıra Öztürkçeyi de bir arada kullanır. Eserde elipse "yumurtasal", cebire zorbilim, baytara yaratıkotacılık, atletizme koşunuğraş, berbere sakalsaçkeser denilerek Osmanlıca parodisinin yanında öztürkçe parodiler de yer alır. Yazar, bir hesaplaşma romanı olan "Tutunamayanlar"ın sayfaları boyunca dille de hesaplaşır.¹²⁴

*"Büyük bir olasılıkla dedim ki görüyorsun Türkçe kelimeler de kullanıyorum arada Öztürkçeye dargınlığım kalmadı tabii kimse bilmiyordu benim dargın olduğumu."*¹²⁵

Tutunamayanlar'ın ve Tehlikeli Oyunlar'ın neredeyse tamamının başka dillerin taklidi, parodisi olan bir dille yazılmıştır. Duygunun her görünüşünde abartılarak ciddi

¹²² (Atay, 2001: 127)

¹²³ (Gürbilek, 1995: 34)

¹²⁴ (Ecevit, 2005: 262)

¹²⁵ (Atay, 2001: 536)

olmaktan çıkarılması, okuru birden bire melodramla, ucuz bir duygusallık taklidiyle karşı karşıya bırakır. Turgut'un, Selim'in ölümünden sonra, onu ararken konuştuğu dilde olduğu gibi: *"Beni de al Selim; ölümden, unutulmaktan öteye götür. Birlikte tutunamayalım."*¹²⁶

*"Bir kitap çektir, sayfalarını karıştırdı: iri harflerle basılmış bir kitap. Bizdeki kitapların çoğu iri harflerle basılıyor Olric. Kültür seviyemizi gösteriyor bu iri harfler. Okumayı yeni öğrenen bir millet olduğumuz için iri harfleri tercih ediyoruz. Daha harfleri yeni söktüğümüz için, onları satırlar arasında kaybetmekten korkuyoruz. Az gelişmiş harfleri seviyoruz. Geniş aralıklı satırlar, sayfanın kenarlarında büyük boşluklar, içimizi serinletiyor."*¹²⁷

*"Bu konuda Türkçe kitapların yetersiz olduğunu görerek İngilizce öğrenmeye başladı. Londra'daki mistik cemiyetlere mektuplar yazarak kitaplar getirtti. Madame Blavatsky ve Alistair Crowley'in kitaplarını okudu."*¹²⁸

Tutunamayanlar romanındaki dil kullanımı da metnin ana özellikleriyle örtüşür. Roman karşıtlıklar üzerine kuruludur. Eserde dil kullanımında da bu karşıtlıklardan yararlanır. Biçem çeşitlemeleriyle, alışılmadık dil oyunları ile bezenmiş oyunbaz/şakacı/ironik, bir o kadar da özenli bir dildir. James Joyce'un kült romanı "Ulysses", bu farklı dil kullanımında da Oğuz Atay'ın etkilendiği kaynaklardan biridir. Eser, "Ulysses"i, "Şerlokholmesliyordu" yada "yaygaralatinkahkahaları" türünden tren vagonlarına benzeyen bitleştirilmiş sözcük gruplarıyla donatılmış, içinde dişi keçiyi "Megeggaggegg! Dişişişiyim" diye bağırta, yazarın noktalama imi kullanmadan yetmiş sayfalık metinler üreten James Joyce'dan etkilendiği söylenebilir.¹²⁹

Eserde yer alan "Kayamehmetturgutgiller", "onikibuakşambizdetoplanalımoluyor" türünden kullanımlar ya da noktalama imi olmadan kaleme alınmış sayfalar süren metin kesitleri, büyük bir olasılıkla "Ulysses"den gelen esintinin neden olduğu dil/kurgu oyunlarıdır. Ama Oğuz Atay'ın, Joyce'dan gelen esintiler içinde, kendi yaratıcılık potasında en etkili biçimde dönüşüme uğratarak kendinin kıldığı, kuşkusuz dil düzlemindeki biçem çeşitlemeleridir. Başta Osmanlıca olmak üzere, ülkede geçmişte kullanılmış ya da

¹²⁶ (Gürbilek, 1995: 38)

¹²⁷ (Atay, 2001: 577)

¹²⁸ (Atay, 2001: 682)

¹²⁹ (Gürbilek, 1990:34)

kullanılmakta olan çok çeşitli dil katmanlarıyla/eğilimleriyle/düzeyleriyle oynar, onları parodi düzlemine taşır, metnin bir dil cümbüşüne taşır Oğuz Atay. Nasıl tüm metin, konudan konuya atlanarak oluşturulmuşsa; dil düzleminde de, o güne değin Türk romanının görmediği çeşitlilikte bir dil kullanımı, bu çoğulcu konu/motif örgüsüne eşlik eder. O dönemde Türk romanının alışmış olduğu çoğunlukla Öztürkçeci katışıksız/yalın, aydın dili ya da köy romanlarının şive kullanımıyla bütünleşen otantik dilinden farklı bir dile sahiptir bu metin: özgündür, benzersizdir; dile bilinçli olarak, bir anlatım aracı olmanın dışında bir işlev yükler, onu bir kurgu ögesi durumuna getirir; her parçası farklı donatılmış metnin, bu sözcükten organizmanın bir bileşenine dönüştürür:¹³⁰ *"Ben anlatmak, filan falan demek istemiyorum, yeni bir dil yaratmak istiyorum. Hiçbir geleneğin mirasçısı değilim."*¹³¹

Geleneksel romanın alışık olmadığı bir dil bilincidir. "Tutunamayanlar", dil düzlemleri içinde en çok Osmanlıcanın parodilerini içerir. "Açıklamalar" bölümündeki "Hilkat", "Hadisat" ve "Tatbikat" başlıklı metin kesitleri, yazarının bu eski dilin kullanımına egemen olduğunu gösterir. "Bidayette cemiyet vardı," diye başlayan metin, ağırbaşlı Osmanlıcanın eğlenceli bir içerikle bütünleştirilerek parodi edildiği bir anlatı kesitidir. "Osmanlıcanın, "Tutunamayanlar" romanını oluşturan mozayik taşları arasında hatırı sayılır bir yeri vardır. Türk dilini yabancı bulaşıklıklardan arındırmak amacıyla yapılan dil devriminin dorukta yaşandığı, eski sözcüklerin aydın dilinden ve edebiyat kullanımından tümüyle dışlandığı bir dönemde, parodi yoluyla da olsa eski dilin böylesine yoğun kullanımı eleştirmenler arasında hoş karşılanmaz."¹³²

"Tutunamayanlar" ve "Tehlikeli Oyunlar" da Atay, çoğunluğu dünya edebiyatından olmak üzere birçok yapıtı metnin kurgusuna katar. Faust, Gogol, Goethe, Kant, Othello, Hamlet, Polonius, Albert Camus, Andre Gide, Kafka gibi dünya edebiyatının birçok önemli ismini eserinde zikreder.

Tutunamayanlar'da Kafka'nın adına sık sık yer verilir. Roman kahramanı Selim, Kafka'nın "Dönüşüm" adlı hikâyesini okumaya girişir, hikâyenin kahramanı Gregor Samsa bir sabah uyandığında kendisini yatağında dev bir böceğe dönüşmüş olarak bulur. Selim

¹³⁰ (Ecevit, 2005: 260-261)

¹³¹ (Atay, 2001: 356)

¹³² (Ecevit, 2005: 261-262)

kendisinin de bir sabah hamamböceğine dönüşmüş olarak uyanabileceği korkusuyla hikâyenin sonunu bir türlü getiremez. "Ancak burada Kafka'yla ilişki bakımından söz konusu olan, edebi tiplerin onun eserlerindekiyle benzerliği değil, Kafka'nın Bir Rüya adlı hikâyesi gibi kurgulanmıştır. Bazı ayrıntılar biraz değiştirilmiş olsa da, bu kısa hikâyenin çekirdeği olduğu gibi korunmuştur."¹³³

"İyi günlerimde bile Kafka'nın Değişim hikâyesini okuyamamıştım. Hamamböceklerinden nefret ederdim. Görüldüklerini anlayınca duyurgalarını bir sallayırları vardır. Hain hain bir kaçırları vardır. Kafka'nın o hikâyeyi sonuna kadar yazabilmesine şaşıyorum. Böceği hâlâ görür gibiyim. Bu münasebetsiz düşüncelerle nasıl uyuyacağım?"¹³⁴

Selim Işık, "hayatımın en güzel yılları 'Pardayan-Pitigrilli Fantoma' dönemidir. İstedğim gibi okudum, istediğim gibi yorumladım. Kimse beni rahatsız etmedi," diye anlatır ilk okuma deneyimlerini. Roman kişisi Selim statükocu (değişime direnen) bir estetik-kültürel yönlendirmenin doğrularından uzakta, iyinin ve kötünün, güzelin ve çirkinin ötesinde, Cronin'den Arsen Lüpen'e, Maurice Lebnanc'dan Maksim Gorki'ye, kimi kez şaşırarak ya da korkarak, kimi kez hayranlık duyarak, kimi kez kurmaca kahramanla özdeşleşerek kitapların dünyasında yol almaktadır doludizgin."¹³⁵

"Oscar Wilde'a hayranlığı gün geçtikçe artıyordu bu arada. Bütün kitaplarını yutarcasına okuyor, ondan başka hiçbir yazarın sözünü ettirmiyordu. Onun dışında bütün yazarları küçümsüyordu. Edebiyatın paradokslardan meydana geldiğine inanıyordu. Oscar Wilde'ın, önemli gördüğü bütün sözlerini bir deftere yazıyordu. Sonra bu defteri temize çekiyordu. Defterin biçimini beğenmiyor, bütün yazdıklarını daha düzgün bir yazıyla başka bir deftere geçiyordu. Durmadan Wilde'ın sözlerini tekrarlıyordu. Hepsini ezberlemişti."¹³⁶

"(...) ateşli bir Gorki hayranı olmuştu. Bulduğu bütün kitaplarını bir çırpıda okudu Gorki'nin. Hepsini beğendi. Fakat Benim Üniversitelerim başkaydı. Oscar Wilde'ı unutmamıştı; edebiyatın sadelikten başka bir şey olmadığına karar vermişti. Kitaplardaki fotoğraflarını büyüttü Gorki'nin. Birkaç portre yaptı... Benim Üniversitelerim'i yatağının

¹³³ (Seyppel, 1989: 56)

¹³⁴ (Atay, 2001: 604)

¹³⁵ (Ecevit, 2005: 48)

¹³⁶ (Atay, 2001: 363)

başucuna koymuştu. Akşamları, yatağa girince, kutsal bir kitapmış gibi ondan sayfalar okurdu."¹³⁷

Tutunamayanlar'ın "Dün, Bugün, Yarın" ve buna bağlı "Süleyman Kargı'nın açıklamaları" bölümlerinde, Vladimir Nabokov'un *Pale Fire*'ını örnek alan açık bir edebî taklit yer alır. Atay romanında Nabokov'u ve *Pale Fire* eserinden söz etmemiştir. Ancak bir söyleşisinde Vladimir Nabokov'a değinerek, onun romanlarına biçimsel bakımdan hayran olduğunu vurgulamıştır. "Dün, Bugün, Yarın", Selim Işık'ın ölürken bıraktığı eseridir. Bir destan olarak tanımlanır; bir vecize, bir ithafli önsöz ve aabb ve aab uyağına göre yazılmış 600 dizelik beş şarkıdan meydana gelir. Bu destan, Selim'in çocukluğunu ve gençliğini bir parodi biçiminde sunar. Atay Nabokov'un eserinin biçimsel yapısını, ayrıntılarına varıncaya dek aynen almıştır: dört şarkılık bölümlenme; destanların yayınlanmasında alışılmış bir usul olan satır numaraları; ilgili oldukları terimlerle hiçbir ilgisi olmayan ve çoğu bir kaçığın elinden çıkmışa benzeyen dipnotlar yer alır. Ivan Aleksandroviç Gonçarov'un 1859 çıkan romanı *Oblomov*un aynı adı taşıyan kahramanı, Tutunamayanlar'ın birçok yerinde zikredilir. Atay, Selim'in karakterini kısmen Gonçarov'dan alırken, *Oblomov*'a değinerek bir anlamda bu örneği açığa vurur. *Oblomov* da, Selim de, birçok karakteristik özelliklerine rağmen, tipik birtakım çizgileri olan tuhaf adamlardır. *Oblomov* eski Rusya'da yokolmakta olan soylu sunufu temsil ederken Selim de Atay'ın yaklaşımına göre Türkiye'deki entelektüellerin prototipidir. *Oblomov*'un tipik davranış kalıbı "*Oblomovluk*" kavramıyla tanımlanır. Selim'in davranış kalıbı da "*Selimlik*" damgasını taşır.¹³⁸

"Oğuz Atay'ın başkaldırı silahını geleneksel roman konvansiyonlarına çevirirken türlü anlatım tekniklerini denemesi, metni çeşitli söylemlerle dokuması Türk edebiyatına çağdaş bir roman kazandırmış, ama kendi yapıtına da kaldıramayacağı kadar yük yüklemiştir. Çünkü Atay; Joyce, Nabokov ve Kafka gibi yazarların romana getirdiklerinin hemen tümünü Tutunamayanlar'a sığdırmak istemiş ve bu yüzden yapıtın çok yönlü ve tıkkış tıkkış dolu olmasına yol açmıştır. Örneğin Nabokov'un *Pale Fire* adlı romanında bir şiir ve yorumu tüm romanı oluştururken, aynı şey Tutunamayanlar'da anlatım için başvurulan yollardan ancak biridir. Yine Nabokov'un, Sebastian Knigh'ın *Gerçek Yaşamı* adlı

¹³⁷ (Atay, 2001: 367-368)

¹³⁸ (Seypel, 1989:50)

yapıtında romanı kaleme alan V. adlı kahraman ölen kardeşinin gerçek yaşamını araştırır ve sonunda onunla özdeşleşir. Romanın bütünüdür bu. Tutunamayanlar'da ise, Turgut'un Selim'i araştırması ve onunla özdeşleşmesi konusuna, Joyce'un Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi romanının konusu da örülmüştür. Yani roman kahramanı Stephen Dedalus'un sanatçı olmayı seçişi ve bunun için evini, yurdunu terk etmesi. Bunlar gibi modernist ve postmodern romanların biçimsel özelliklerinin daha birçoğunun Tutunamayanlar'da kullanıldığını görüyoruz. Önemli olan Atay'ın bu yazarlardan etkilenmesi değil (çünkü onlardan çok şey almış olmasına rağmen özgünlüğünü koruyabilmiştir) ama öğrendiklerinin hepsini bir sanatçı açgözlülüğü ile tek bir romanda kullanmaya çalışması. Kendisi de farkındadır bunun. Nitekim bu açgözlülük Selim'de de vardır. Esat'ın söylediğine göre Selim, sevdiği yazarlara kızıyormuş, çünkü bütün yaşantısını etkileyerek hayatı zehir ediyorlarmış ona.”¹³⁹

Yazar, Düşüş'ten, Gogol'den, Goethe'den, Kant'tan, Othello'dan, Hamlet'ten, Polonius'tan, "Saticının Ölümü" ile "Farelerle İnsanlar"dan söz eder; romanının bir bölümünün başlığını "Düşüş" koyarak Albert Camus'nün aynı adlı metnini anıttırır. Kimi kez de Kafka'nın "Değişim" adlı anlatısına örtük göndermede bulunarak, kendisi için Hikmet'e "münasebetsiz böcek" dedirtir. Ya da kişilerine, ses düzleminde Hamlet'e yakın isimler verir; onları Hamit ya da Hikmet diye adlandırır. Ya da Peter Weiss'ın akıl hastanesinde geçen Fransız Devrimi konulu oyunu Marat-Sade'ı anıttırır; kişilerinden birine Marat adını verdiği, akıl hastanesinde geçen bir Fransız Devrimi oyunu kurgular romanında. Ya da Bertolt Brecht'in "Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü" adlı oyununu çağrıştırırcasına, metnin bir yerinde "Hikmet'in yükselişi ve düşüşü" dedirtir roman kişisine.¹⁴⁰

"Romanda, Pale Fire, ayrıntılarına varıncaya kadar, hiç kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde taklit ediliyor. Burada söz konusu olan, asla naif, hayranlığa dayalı bir taklit değil; kaldı ki yazar, aldığı biçimi yeni bir içerikle dolduruyor. Taklidi keşfetmek, okuyucuya kalıyor. Ancak, romanda Nabokov zikredilmediği ve Pale Fire Türkçede yayımlanmadığı ve dolayısıyla Türkiye'de kamuoyunda yaygın

¹³⁹ (Moran, 1990: 216-217)

¹⁴⁰ (Ecevit, 2004: 111-112)

olarak bilinmediği için, okuyucu üzerinde bu keşfin yaratması beklenen etki de söz konusu olmuyor."¹⁴¹

"Roman kişisi Selim, statükocu bir estetik- kültürel yönlendirmenin doğrularından uzakta, iyinin ve kötünün, güzelin ve çirkinin ötesinde, Cronin'den Arsen Lüpen'e, Maurice Leblanc'dan Maksim Gorki'ye, kimi kez şaşırarak ya da korkarak, kimi kez hayranlık duyarak, kimi kez kurmaca kahramanla özdeşleşerek kitapların dünyasında yol almaktadır doludizgin."¹⁴²

"Evet! Genç yaşımızda okumuş olduğumuz ve her vatanperver Türk genci gibi tesir aldığımız ve bizim ruhumuzda da derin inikâsları olan sabık ve sakıt Rus Mühendis-i Hümayunu Victor Kravchenko Efendinin komünizmarejimini tel'in için yazmış olduğu kitabının başlığında ifade ettiği tabirle 'Hürriyeti seçti'. Yani, sokağa düştü."¹⁴³

Selim için ikinci vatan Oscar Wilde, Maksim Gorki, Ivan Gonçarov, Nikolay Gogol,

3.4.2 Eğitim Sistemine Yabancılaşma:

Oğuz Atay'ın "Tutunamayanlar" romanında eğitim sisteminin ve eğitim kurumlarının yabancılaştırıcı etkisi göze çarpar. Özellikle Selim ve Turgut'un çocukluklarının anlatıldığı bölümlerde okul binalarının ve iç mekânların fiziksel görünümünün çirkinliği, okulun ve sınıfın yapısı, kullanılan eğitim materyalleri, ezberci eğitim sistemi alaycı bir dille eleştirilir. "Batı edebiyatında Heinrich Mann, Robert Musil gibi yazarlarda da görülen, okul yaşamının eleştirel bir bakışla ana tematiği oluşturduğu metinlere sıkça rastlanır. Atay'ın romanının kimi bölümleri 'okul hicvi' adı verilen bu türün örnekleriyle doludur."¹⁴⁴

Selim ve Turgut'un çocukluk ve öğrencilik yıllarının anlatıldığı bölümde okul binalarındaki zevksizlik, bakımsızlık ayrıntılarıyla sergilenmektedir. Kirden kararmış eski sıralar, sıraların üstünde zaman geçtikçe öztürkçeleşen isimler, her yeni müdürün zevksizliğini gösteren renkli badanalar, perdesiz büyük pencereler, boyası dökülmüş bir

¹⁴¹ (Seyppel, 1989: 45-46)

¹⁴² (Ecevit, 2005: 48)

¹⁴³ (Atay, 2001: 57)

¹⁴⁴ (Ecevit 2005: 39)

soba, çevresi siyaha boyanmış kül rengi kapı, yahut apteshane veya yüznumara ya da ayakyolu; en modern! tuvalet. Hepsinin kapısında bütün bunlardan ayrı bir yazı: 00. girişte kovalar, yer bezi yapılmış çuval parçaları ve süpürgeler, tokmağı kopuk kapılar, kapanmayan kapılar, kapısına bozuk bir yazıyla 'bozuk' yazılmış helalar, duvarlara sürülmüş pislikler... Okulun belirgin özelliklerindedir.

“Ben okul hayatımda güzel bir sınıf, zevkli bir okul binası, iç açıcı bir bahçe görmedim. Kirden kararmış, dayanan dirseklerle cilalanmış eski sıralar; sıraların üstüne, geçen yılların Süleymanları, Necdeleri, Aykutları, zaman geçtikçe öztürkçeleşen isimlerini, adlarını çakıyla kazımışlar. Duvarlarda, her yeni müdürün yeni zevksizliğini gösteren renkli badanalar üstüste: son müdür Behçet Beyin sidik sarısı badanasının altında yer yer eski müdür Muhterem Beyin türbe yeşili ve merhum Sami Beyin çingene pembesi renkleri sırtıyor. Kara tahtanın karalığı, sözde kalmış. Öğretmen kürsüsünün ön tahtasında, kadın öğretmenlerin bacaklarına, kalem düşürmek bahanesiyle bakabilmek için açılmış koca birdelik. Perdesiz büyük pencereler, yıldız boyası dökülmüş bir soba, kirli ellerimizden leke olmasın diye tokmağının çevresi siyaha boyanmış kül rengi kapı ve hepsinin varlığını ve neden öyle var olduğunu açıklayan beylik cümle: bu fakir millet bu kadarını verebiliyor. Hele yahut apteshane veya yüznumara ya da ayakyolu; en modern! tuvalet. Ve hepsinin kapısında bütün bunlardan ayrı bir yazı: 00. Bütün bu isimler içimi karartırdı. Bu isimleri hatırladıkça, keskin bir koku duyar gibi olurum. Sınıfın koridoruna kadar yayılan keskin koku. Kokunun peşine takılıp giderseniz, girişte kovalar, yer bezi yapılmış çuval parçaları ve süpürgeler karşıları sizi. Tokmağı kopuk kapılar, kapanmayan kapılar, kapısına bozuk bir yazıyla 'bozuk' yazılmış helalar, duvarlara sürülmüş pislikler...Alaturka helalar, alafranga helalar; alaturka musiki, alafranga müzik...Penceresiz helalar, muslukları kırık helalar...”¹⁴⁵

Okul binalarındaki zevksizliğin ve bakımsızlığın ayrıntılarla sergilenmesiyle başlayan hiciv, öğretim yöntemleri, eğitimde okul-aile karşıtlıklarının eleştirilmesiyle devam etmektedir. Romanın birçok yerinde ortaya çıkan eski dil ile yeni dil kullanımı da çocukta davranış bozukluklarına neden olmaktadır. Bu nedenle çocuk öğretmenine, babasına duyduğu güveni yitirmekte ve okuldan uzaklaşmaktadır:

¹⁴⁵ (Atay, 2001: 78-79)

"Okulda ilk öğrendiğim gerçeklerden biri de babamın- sonra peder oldu- beni yanlışlıkla mektep yerine okula gönderdiği oldu. Önümüze alfabe adında anlaşılmaz bir kitap koydular. Babam, ona da elifba dedi. Okulla babamı uzlaştırmaya imkân yoktu."¹⁴⁶

Turgut'un babası ve öğretmeni arasında yaşanan tartışmalar onun sağlıklı bir birey oluşumunun ilk engelleridir. Turgut'un yabancılaşmasının ilk tohumları bu yıllarda atılır. Babasıyla arasındaki kuşak çatışması yabancılaşmanın ilk izleri olarak romanda yer alır:

"Babamla öğretmenim arasındaki tartışmalar, kültürle ilk temasının zevkli hatıralarıdır. Benim aracılığım ile yapılan bu tartışmaların pek farkına varmadıkları bu konuşmalar benim için sinsî bir keyifti. İlk gün koşa koşa eve gelmiş ve hemen babama yetiştirmiştim: 'Baba, sen yanlış biliyormuşsun. Öğretmenimiz söyledi: Biz mektebe değil okula gidiyormuşuz."¹⁴⁷

Çocuk, okulda öğretmenin verdiği bilgilerle evde ailenin verdiği bilgilerin, olumlu tutum ve davranışların birbiri ile örtüşmesi sonucunda etkili ve kaliteli bir eğitim almış olur. Öğretmen aile çatışması, çocuğa hangi bilgiyi öğreneceği, hangi tutum ve davranışı takınacağı konusunda seçme zorunluluğu getirir ki bu, eğitimin ilerlemesini önler. Kültürel tercihler konusunda da aile ve okulun ustalıklı uzlaştırılması gerekmektedir. Eğer birbirleriyle çelişen ve diğerlerini yok sayan kültürel unsurlar çocukların önüne çıkarılırsa, ortaya çıkan davranış bozuklukları eğitimin son derece zararlı hale gelmesine neden olur.¹⁴⁸ Romanda Turgut, öğretmenin verdiği bilgilerle, babasından öğrendiklerinin aynı şey olmadığını fark eder, babasının söylediklerini eleştirir ve onlara şüpheyle bakar. Yazar, Türk eğitimindeki bu ikiliği alaycı bir dille eleştirir:

"Öğretmenim! Babam dedi ki, ekoldur dedi öğretmenim!" 'Baba, öğretmenim dedi ki, yeni yetişenler dedi, herkesin anlayacağı' dedi. 'Öğretmenim! Babam dedi ki milli mücadeleyi yapanlar dedi, ona milli mücadele demişler dedi; kurtuluş savaşı sözü sonradan bulunmuş.' 'Öğretmenim! Gazetede okudum -babam tembih etmişti ikide birde babam dedi ki babam dedi ki deme diye- sizin kahraman dediğiniz...' 'Baba! Sen, artık çekilsin diyorsun

¹⁴⁶ (Atay, 2001: 74)

¹⁴⁷ (Atay, 2001: 75)

¹⁴⁸ Alemdar Yalçın, Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı 1946-2000, Akçağ Yay., 2. bs., Ankara 2005, s. 499

ama, öğretmenim bu gün bir şiir okuttu: Atatürk ulu önder, onun izinden gider diyor. Yaa...¹⁴⁹

Deneye dayalı derslerin bile ezbercilikle yürütüldüğü, öğrenciye kavramak ve kendi sözleriyle anlatmak hakkının tanınmadığı bir öğretim yöntemi, hicivci bir anlatım tutumu içinde şöyle dile getirilir:

“Sizlere fotografoometri aletini, laboratuvarımızda olmadığı için gösteremeyeceğim. Şimdi, tahtaya aletin şematik kesitini çiziyorum ve formülünü yazıyorum. İyi öğrenin ha! Anlattığım gibi, aynen isterim. Kendi cümlelerinizle uydurma tarifler yapmak yok. Bunun için isterseniz, esaslı noktaları defterlerimize geçirelim. Yazın bakalım: satır başı önce fotoğrafyanın tarifini yapalım iki nokta üstüste satır başı eski Yunancada foton virgül ışık demektir nokta grafos da...”¹⁵⁰

Romanda Turgut ve Selim'in öğretmen denilen teyzevâri yaratıkla başı belâdadır."Çoğunlukla buyurgan, otoriter bir öğretmenin güdümünde aktarılan ezber bilgilere dayalı ilk, orta ve lise eğitimi ile bunun bir parçası olan, çocuğu ezmeye yönelik eti senin kemiği benim mantığının; sevimsiz, zorla izlenen, giderek karabasana dönüşen bir sistem yarattığı ve bu sistemin öğrenciye mutluluk vermekten uzak olduğu"¹⁵¹ gerçeği dile getirilmektedir. Turgut, bu nedenle büyüyünce kendisine öğretmenlik mesleğini yasaklamayı düşünür:

“Sevmedim okulu önce,

“Öğretmenim” tutmadı yerini annemin (bence.)

Beni çingenelere vermek istemeseydi

Babam, bir dev anası gibi

Görünen öğretmenden kaçardım (ne iyi olurdu)

Korkuyu

Bahçedeki huysuz ve parlak kanatlı

Horoz tanıttı bana.

¹⁴⁹ (Atay, 2001: 76)

¹⁵⁰ (Atay, 2001: 78)

¹⁵¹ (Ecevit, 2005: 38)

Bir de "öğretmenim" Râna.

"Kulağımı çekerim, konuşma, terbiyesiz,

Yakarım ağzınızı, çiğim geldi dersiniz.

Kırarım notunuzu haylazlık ederseniz.

Yarına satır satır ezberlensin dersiniz."¹⁵²

*"(...) bir kısmının ezberlenip kara bir tahtanın yanında tekrar edileceğini, böylece, öğretmen denilen teyzevari yaratıkla başımın belaya girmekten kurtulacağını sezmiştim."*¹⁵³

*"İçine sığmakta güçlük çektiğim okul sıralarında büyüklerimi saymak-küçüklerimi sevmek sözünü ters söylediğim için öğretmenin çektiği kulağımın acısını akşamki maçı düşünerek hafifletmeye çalışırdım. Büyüyünce öğretmenliği nasıl yasak edeceğimin hayaliyle yaşarken bir yandan da durmadan tekrarlardım: öğretmenimi, yurdumu sevmek, budunumu- bu budun kelimesi bana kasapta çengele asılı etleri hatırlatırdı- korumak, saymak, üstün tutmak, doğruyum, yasam, onlardan, herkesten intikam almaktır, olmaktır, çalışkanım, armağan olsun."*¹⁵⁴

¹⁵² (Atay, 2001: 120)

¹⁵³ (Atay, 2001: 74-75)

¹⁵⁴ (Atay, 2001: 75)

3.5. Bürokrasiye Yabancılaşma:

Tutunamayanlar'da toplumun bütün kurumlarına eleştiri oklarını yönelten yazar, bürokrasiyi de ustaca ele alır. Devlet dairelerinin bunaltıcı atmosferi, devlet-birey ilişkisinin temelinde yatan karşılıklı yabancılaşma, bürokrasi mekanizmasının nesnelleşmesi vb. nedenler bireyi topluma yabancılaştırmaktadır.

Sabah işe başlama veya işe başlayamama sırasında memurların davranışları, sabah mahmurlukları, çay sohbetleri ve iş takipçilerine karşı davranışları çok ince bir gözlem yeteneğini ortaya koyan ayrıntılarla eleştirici bir tutum içinde işlenmiştir:

“Şükrü efendi! Bana bir çay getir. Evet ne istiyorsunuz? Şimdiye kadar söylediklerinizi dinlemedim; çünkü çay içmemi beklemedin; bu nedenle, yeni baştan anlatman gerekiyor, demek istiyor. Ne kadar özlü konuşuyor değil mi? Ayrıca, öksürmenin yararı dokunmadı: beni genç gördü. İlk sözlerle baştan savmak istiyor. Sanıyor ki ilk sözü bana söyletmekle: ‘Evrakın sizde olduğunu söylediler’ gibi yanlış bir cümleyle başlayacağım ve beni en aşağı, iki oda kadar öteye savuracak. Belirsiz başlangıçlardan yararlanmak istiyor. Bu kanlı savaş, dışardan hiç belli olmuyor değil mi? İşte al kesinlik: yazının tarih ve numarası. Yalnız, bu başarıyla sarhoş olmamalısın. Evrakın ona havale edildiğini hemen söylemeyeceksin. Yazı işlerine gittim zimmetle size gönderdiler diyerek, ilk dakikadan onu bunaltmaya gelmez. Kendisini çok çaresiz görürse, ümitsiz hareketler yapabilir. Meselâ: ‘Bir dakika’ der, çıkar odadan: bir daha koydunsa bul. Nazlı masal kuşlarıdır. Ürkütmeyeceksin. Belki de biraz daha beklemeliydim. Ne dersin?’”¹⁵⁵

“Bütün memurlar daha gazetelerini okuyorlardı, çaylarını içiyorlardı, masalarını düzeltiyorlardı; ceket çıkarma talimatı henüz gelmediğinden ceketleriyle oturuyorlardı, adamı yakalamışlar bizim zamlardan bir haber yok dün akşam başıma gelenleri sormayın diyorlardı; hademeler, kapıların önünde iş sahiplerinin evrakını masadan masaya odadan odaya taşımak için bahşişlerini bekliyorlardı. Ceket kollarının sürtünmeyle paralanmasını istemeyen bazı titiz memurlar kolluklarını takmak üzereydiler; daktilo kadınlar makyajlarını tazeliyor, dudaklarını yalıyorlar, kırmızı tırnaklarını törpülüyorlardı; ortayaşlı ve gençliğine düşkün olanlar parmaklarıyla alın derilerini geriyorlardı; yaşları kırk beşten büyük olanlar son zamanları tenkit ediyorlar, küçük olanlar da masalardaki tozdan şikâyet ediyorlardı; sinekler, rahatsız edilmeden masaların üstünde geziniyordu.

¹⁵⁵ (Atay, 2001: 293)

*Daire, o battal kütle, yavaş yavaş geriniyor, uyanıyordu: şefler daha otobüs duraklarında vasıta bekliyorlardı, müdürler, evlerinde kahvaltı ediyorlardı, umum müdürler uyuyorlardı, bir yolunu bulup rapor alabilen küçük memurlar hiç gelmiyorlar, evlerinde öteberi tamir ediyorlardı. Bazı anlar, bir kâğıda, bir kayıt defterine uzanır gibi oluyordu eller; sonra, yandaki masadan atılan bir söz, uzatılan bir gazete, hademenin masaya koyduğu bir demli çay, bu atılışları kesiyordu. Tembel bir cevap veriliyor, habere dalınıyor, masa ıslanmasın diye, çay bardağının altına, yemek-içmek için gerekli eşyanın bulundurulduğu çekmecedan çıkarılan bir altlık konuyordu. Sigaralar, birer ikişer yakılıyordu, kibritler tablalara bırakılıyordu: her harekette bir yumuşaklık, bir gün görmüslük göze çarpıyordu. Hiç acele edilmiyordu. Şaşırtıcı ve yeni hiçbir şey beklenmiyordu. Her sabahın, bütün sabahlar gibi bir sabah olması bekleniyordu.*¹⁵⁶

Romanda yazar, Turgut'un bilincinden bakarak devlet dairelerinin işlemezliğini, çirkinlik ve ümit kırıcılığını, laçkalığını, bilinmeyen kurallarını, memurların anlaşılması güç davranışlarını gözler önüne sermiştir:

“Turgut, korunmasını bilen bir iş kovalayıcısıydı. Bilinmeyen kurallarla yönetilen bu ülkeye her girişinde, ürktülmemesi gereken yaratıkların beklenmeyen davranışlarına saygı gösterirdi; yapmacık sabrını sonuna kadar sürdürürdü. Koridorda, dairenin sabah mahmurluğunu üstünden atmasını bekliyordu. Önünden geçen her memuru saygılı bakışlarıyla süzüyordu. Belli olmaz; kimin nerede ne işe yarayacağı hiç belli olmaz. Sonra, bana aldırımıyordun ama ağıma düştün işte, bakışlarıyla karşılaşırısın birden. Garip ve mistik bir hava vardır; görünüşe aldanmamalıdır iş sahibi denilen cüce yaratık. Hademeler süpürürerir insanı. Elini hiçbir kâğıda uzatmayacaksın: on emrin birincisi budur. Söze erken başlamayacaksın, hiçbir düşünce ileri sürmeyeceksin, hiçbir şey bilmezmiş gibi görüneceksin, garip şekilde giyinmeyeceksin, ellerini masaya dayamayacaksın, seni baştan savmalarına yol açmamak şartıyla kendine acındıracaksın, gülümseyeceksin, bekleyeceksin...ve hiçbir zaman ümide kapılmayacaksın. İşte beklediğin memur merdivende göründü. Hemen yanına gitmeyeceksin. Bekledi. Sabırla, odaya girmesini, masasına yerleşmesini ve güne alışmasını bekledi. Odaya girdi. Allah'a emanet ol, oğlum Turgut. Memurlar, masanın iki tarafında, değişmeyen yerleri aldılar. Önce Turgut'un yüzüne bakılmadı; onun sorması beklendi. Küçük bir zaman kazancı. Beni deniyor. Boğazını temizle, öksür; fazla genç olduğun izlenimi bırakma. Buyrun, bir şey mi istediniz? Ne

¹⁵⁶ (Atay, 2001: 291)

olağanüstü bir ülkedir! Bir şey mi istediniz, derler. Çünkü, esrarlı ve bu dünyanın insanların akıl erdiremediği işlerle uğraşırlar."¹⁵⁷

Romanda müdürleri tanımanın oldukça zor olduğuna, müdürün imza atmak için keyfinin beklenmesine, devlet otoritesinin korunması için müdürlerle senli benli ve güler yüzlü olmaktan kaçınılması gerektiğine, müdürlere duyulan korkulu saygıya değinilmiştir. Bürokrasinin usul ve işleyiş tarzı bireyi insani yönünden koparacak cinstedir:

"Müdürleri tanımaya imkân yoktur. İş sahipleri için onlar, sonsuz bilinmeyenli bir denklemdir. Hademeleri, sekreterleri aşmanın zorluğu, dairede buldukları ve iş sahipleri için bulunmaz bir nimet olan o eşsiz saatlerin kısalığı, bu esrar perdesini korumalarını sağlar. Davranışlarındaki, önceden tahmini mümkün olmayan tutarsızlıklar, bilinmeyene olan saygıyı korur. Onları neşeli görürseniz ne yapacağınızı şaşırırsınız; diliniz tutulur. Devlet otoritesinin korunması bakımından asık surat gereklidir. Senli benli olmak, bu otoriteyi zayıflatır; devletin yüksek çıkarlarını tehlikeye sokar. İnsan, müdürlere, sinema, tiyatro, ya da daha samimi bir eğlence yerinde rastladığı zaman dahi bu korkulu saygıyı üzerinden atamaz; onların da hepimiz gibi eğlenebileceğini bir türlü kabul edemez. Bu davranışlarında bile, bizlerin, iş sahiplerinin anlamayacağı gizli, belirsiz yüksek bir anlam vardır. Ayrıca onları, eğlenmeye gelen öteki insanlarla karıştırırsanız ertesi gün dairede bu yanılmayı oldukça pahalı ödersiniz. Bütün memurlar, şefler, evrakınızı tam istediğiniz gibi düzenlemişken, bütün mesele sadece bir formaliteden ibaret olan müdürün imzasına kalmışken, hatta zafer sarhoşluğuna kapılıp hademeyi bile kandırarak evrakı elinden almışken ve arkasında korkutucu şaşırtıcılıklar saklayan kapıyı yavaşça açıp o sakin mabetin içine girmeye, mahremiyetini bozmaya cesaret etmişken...birden bütün dünya yıkılır imzalamaz, efendim, imzalamaz."¹⁵⁸

Müdürün değişmesiyle birlikte herkesi bir sevinç sarar. Baskının sona erdiği düşünülür. Zamanında işe gelmeyen memurlar şefe şikâyet edilir. Bu nedenle hademe ve memurlar korkuya kapılır. Fakat yeni müdürün gelmesiyle bu mutluluk kısa sürer. Amirler düzeni temsil ederler. Romanda baskının ve insansızlığın boyutları be şekilde gözler önüne serilir:

¹⁵⁷ (Atay, 2001: 292-293)

¹⁵⁸ (Atay, 2001: 302)

“Sonra... müdür değişir. Herkesi anlatılmaz bir sevinç sarar birdenbire. Eski müdürün yaptığı eziyetler bir bir anlatılır koridorda. Baskının sona erip hürriyet güneşinin doğduğu sanılır kısa bir süre. Yeni güneş ortalığı ısıtmaya başlar. Oysa doğan, tam bir anarşidir. Hademeler ve memurlar da tedirgin olur bu yüzden. Çılgın anarşistler gibi memurlara kafa tutarız. Zafer sarhoşluğuna kaptırırız kendimizi. Koridorlarda sigaraları yere atarız, hademelere bahşış vermeyiz. Zamanında işe gelmeyen memurları, şefe şikâyet ettiğimiz bile olur. Kısacası, çileden çıkarız. Memurlar, bu güngörmüş kütle, sabırla, havanın yatışmasını, düzenin geri dönmesini beklerler. Bu geçici gerileme devresini, bize yeni eziyetler düşünmekle geçirirler. Tanrısal ihtiyatı elden bırakmazlar. Kabuklarına çekilirler. Yeni müdür dişlerini bilerken, onlar da kuzuların bayramını seyrederek ilgisiz gözlerle. Vahşi hayvanların kurbanlarıyla ilişkilerine karışmazlar. “Vaziyet normale avdet edince” birer ikişer deliklerinden çıkarlar ve parçalanıp yutulmamızı da aynı ilgisizlikle karşılarlar. Arada bir, oramızdan buramızdan bir iki parça da onlar koparır. Orman kanunu Resmi Gazete’de yayımlanır ve yayımlandığı tarihten itibaren de yürürlüğe girer.”¹⁵⁹

¹⁵⁹ (Atay, 2001: 304-305)

IV. BÖLÜM: SONUÇ

Oğuz Atay, 1972 yayımlanan Tutunamayanlar ve 1973'de yayımlanan Tehlikeli Oyunlar romanlarıyla Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının önemli yazarları arasına girmiştir. Oğuz Atay'ın romanlarında yabancılaşmayı ele aldığımız çalışmamızda vardığımız sonuçlar şunlardır:

Oğuz Atay'ın romanlarının başkahramanları toplum tarafından anlaşılamayan, toplumla bir türlü bütünleşememiş kişilerdir. Tutunamayanlar'da Selim, tuhaf mizacı yüzünden ortaokul ve lisede arkadaşları tarafından alay edilen, onların arasına katılmaya çalışırken kendini sınıf serserilerinin arasında bulan, kendi saf kişiliğine rağmen yine de çevresi tarafından kabullenilmeyen ve intihar ederek yabancılaşmayı en fazla yaşayan bir kişilik olarak karşımıza çıkar. Turgut'un ise romanın başlarında monoton bir hayatı vardır. O, Selim'in intiharıyla derinden sarsılır ve evini, karısını, çocuklarını, işini bırakarak iç yolculuğuna doğru yol alır. Bu iç yolculuğunda bir kişilik bölünmesi yaşar ve kendisine Olic adı verilen bir iç ben yaratır. Tehlikeli Oyunlar'da ise yazar ilk romanında olduğu gibi bireyin kendisiyle hesaplaşmasını odağa alır. Romanın başkahramanı Hikmet Benol, gerçek benini bulmak amacıyla yaşadığı hayatı terk ederek gecekonduya yerleşir ve orada oyunlar kurgular. Yazar, eserde Hikmet'i birden çok kişiliğe bölerek kendisiyle hesaplaşmasını sağlar.

Atay'ın romanlarında kadın karakterlerle ilgili çok fazla bilgi yer almaz. Romanlarda yer alan kadınların ortak özellikleri sessizliktir. Eserlerde yer alan kadınlar monoton bir yaşam tarzını benimser ve günlük rutin işlerle oyalanır, hayat karşısında sessiz kalmayı tercih ederler. Evli kadınlar erkeğin gelişmesinin önündeki en büyük engellerden biridir. Bu nedenle, romanlarda evlilikten gönüllü bir kaçış görülür.

Oğuz Atay'ın romanlarında yer alan kahramanlar kendi kültürüne yabancı, gelenekten kopmuş olarak karşımıza çıkarlar. Romanın kahramanları dinden, eğitim sistemine, kullandıkları enstrümanlardan, evlerinin iç düzenine kadar her şeye yabancıdırlar. Eserlerde bir taraftan batının karşısında olan, diğer taraftan da bizzat taklitçiliğe düşen bireylerle karşı karşıya kalırız.

Romanlarda bireyin iç dünyasına geniş yer verilirken doğa ve mekân betimlemeleri oldukça azdır. Tutunamayanlar'da iç ve dış mekânlar kasvetin, sıkıntının ve karamsarlığın hâkim olduğu yerlerdir. Tehlikeli Oyunlar'da ise mekân olarak seçilen gecekondu insanın gelişmesini engelleyen bir mekân olarak yer alır. Şehir ve yer adlarının olmadığı metinde gecekondu ne olduğu konusunda da bir belirsizlik vardır. Romanda gecekondu Hikmet için bir sembol olarak kullanılır. Gecekondu yapay ilişkilerin, yapay gerçekliklerin yaşandığı burjuva yaşam biçiminin karşısında yer alır.

Tutunamayanlar'da eğitim sisteminin ve eğitim kurumlarının da yabancılaştırıcı etkisi göze çarpar. Özellikle Selim ve Turgut'un çocukluklarının anlatıldığı bölümlerde okul binalarının ve iç mekânların fiziksel görünümünün çirkinliği, okulun ve sınıfın yapısı, kullanılan eğitim materyalleri, ezberci eğitim sistemi alaycı bir dille eleştirilir.

Romanlarda yazar, Faust, Gogol, Goethe, Kant, Othello, Hamlet, Polonius, Albert Camus, Andre Gide, Kafka gibi dünya edebiyatının birçok önemli ismini zikreder.

Romanın kahramanları bir taraftan Batı felsefesiyle, edebiyatıyla ilgilenirken diğer taraftan Batı taklitçiliğinden yakınırlar. Kendi kültürlerinin küçümsenip Batı kültürünün değer kazanmasıyla dalga geçerler.

Tutunamayanlar'da toplumun bütün kurumlarına eleştiri oklarını yönelten yazar, bürokrasiyi de ustaca ele alır. Devlet dairelerinin bunaltıcı atmosferi, devlet-birey ilişkisinin temelinde yatan karşılıklı yabancılaşma, bürokrasi mekanizmasının nesnelleşmesi vb. nedenler bireyi topluma yabancılaştırmaktadır.

V. BÖLÜM: KAYNAKÇA

1. Kitaplar:

- Akgül, Hasip, **Oğuz Atay'ın Yaşam Oyunu**, Akış Yay., İstanbul 1996.
- Atay, Oğuz, **Eylembilim**, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- Atay, Oğuz, **Günlük**, İletişim Yayınları, İstanbul 1987.
- Atay, Oğuz, **Tehlikeli Oyunlar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.
- Atay, Oğuz, **Tutunamayanlar**, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.
- Aytaç, Gürsel, **Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler**, Gündoğan Yayınları, Ankara 1990.
- Aytaç, Gürsel, **Edebiyat Yazıları III**, Gündoğan Yayınları, Ankara 1995.
- Bolay, Süleyman Hayri, **Felsefi Doktrinler Sözlüğü**, Akçağ Yay., 5. bs., Ankara 1990.
- Canpolat, Mustafa, **Türkçe Sözlük**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983
- Cevizci, Ahmet, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, Paradigma Yay., İstanbul 2000
- Davidov, Yuri, **Özgürlük ve Yabancılaşma**, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 2. bs., Ank. 1997.
- Doğan, D. Mehmet, **Büyük Türkçe Sözlük**, Rehber Yay., Eylül 1990.
- Ecevit, Yıldız, **Ben Buradayım...**, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- Ecevit, Yıldız, **Oğuz Atay'da Aydın Olgusu**, Ara Yay., İstanbul 1989.
- Ecevit, Yıldız, **Türk Romanında Postmodernist Açılımlar**, İletişim Yayınları, İst., 2004.
- Enginün, İnci, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Dergâh Yay., İstanbul 2001.
- Ergun, Doğan, **Türk Bireyi Kuramına Giriş**, İmge Kitabevi, İstanbul 2004.
- Erkuş, Adnan, **Psikolojik Terimler Sözlüğü**, Doruk Yay., Ankara 1994.
- Fritz Pappenheim, (Çev. Salih Ak) **Modern İnsanın Yabancılaşması**, Phoenix Yayınevi, Ankara 2002.
- Gordon Marschall, **Sosyoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yay., , 1. bs., Ankara 1999.
- Gürbilek, Nurdan, **Yer Değiştiren Gölge**, Denemeler, Metis Yayınları, 1. bs., 1995.
- İnci, Handan, **Oğuz Atay'a Armağan**, İletişim Yayınları, 2. bs., İstanbul 2008.
- Kabaklı, Ahmet, **Türk Edebiyatı (Hikâye ve Roman)**, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.
- Kılıç, Sadık, **Yabancılaşma**, Rahmet Yay., İstanbul.

Kızıltan, Güven Savaş, **Kişinin Silinen Yüzü Çağımızda Yabancılaşma Sorunu**, Metis Yayınları, İstanbul 1986.

Kolcu, Ali İhsan, **Cumhuriyet Edebiyatı Hikâye ve Roman II**, Salkımsöğüt Yayınevi, I. bs., Erzurum 2008.

Komisyon, **Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000**, Grafiker Yay., 5. bs, Ankara 2009.

MacIntyre, Alasdair, (çev. Hakkı Hünler), **Varoluşçuluk**, Paradikma Yayınları, İstanbul 2001.

Moran, Berna, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2**, İletişim Yayınları, İstanbul 1990.

Nutku, Özdemir, **Dünya Tiyatro Tarihi Cilt-2**, Remzi Yay., İstanbul 1985.

Oskay, Ünsal, **Müzik ve Yabancılaşma**, Dost Kitabevi Yay., Ankara 1982.

Parla, Jale, **Don Kişot'tan Bugüne Roman**, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

Sazyek, Hakan, **Abdülhak Şinasi Hisar'ın Romanlarında Özel Yabancılaşma**, Akçağ Yayınları, Ankara 2008.

Sezen, Yümni, **Çağdaşlaşma Yabancılaşma ve Kimlik**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2002.

Sibel Özbudun-George Markus-Temel Demirer, **Yabancılaşma ve... Ütopya** Yayınevi, Ankara 2008.

Tattjana Seyppel, **Oğuz Atay'ın Dünyası**, İletişim Yayınları, İstanbul 1989.

Tolan, Barlas, **Çağdaş Toplumun Bunalımı Anomi ve Yabancılaşma**, A.İ.T.İ Yayınları, Ankara 1981.

Tuçcu, Tuncar, **Yabancılaşma Problemi**, Alesta Yay., Ankara 2002.

Yalçın, Alemdar, **Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı 1946-2000**, Akçağ Yay., 2. bs., Ankara 2005.

2. Makaleler:

Abdurrahim Karadeniz, "Tutunamayan Aydınlar", *Hece (Türk Romanı Özel Sayısı)*, S. 65-66-67, Mayıs- Haziran- Temmuz 2002, Ankara, s. 676-685.

Berna Moran, "Anlatım Yönteminin Tutunamayanlar'a Katkısı", *Hürriyet Gösteri*, S. 104, Temmuz 1989.

Gürsel Aytaç, "Oğuz Atay'ın Tutunamayanları", *Yazko Edebiyat*, C. 7, S. 43-44, Mayıs-Haziran 1984, s. 110-116.

Hece, Edebiyat ve Yabancılaşma, Yıl: 13, S. 148, Nisan 2009.

Muharrem Kaya, "Oğuz Atay'ın Yapıtlarında Yaşamöyküsel Unsurlar", *Adam Sanat*, S.183, Nisan, s. 74-79.

Murat Belge, "Tutunamayanlar", *Edebiyat Üstüne Yazılar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1994.

Nurdan Gürbilek, "Kemalizm'in Delisi Oğuz Atay", *Defter*, S. 14, Temmuz-Kasım 1990, s. 7-19.

Nurdan Gürbilek, "Oyun ve Adalet", *Defter*, Yıl: 10, S. 31, Sonbahar 1997, s. 120-134.

Oğuz Atay "Ben buradayım sevgili okuyucum, sen neredesin acaba?", *Notos Öykü*, S. 23, Haziran-Temmuz 2011

Refika Altıkulaç, "Sanatçı Açgözlülüğü: Tutunamayanlar", *E Dergisi*, S. 48, Mart 2003, s. 89-90.

Ruhi İnan, "Gökkubbedesöylenmemişhiçbirsözyokturgillerdenbirroman ya da Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar'ında Postmodern İzdüşümler", *Milli Eğitim Dergisi*, Yıl: 32, S. 163, Yaz 2004, s. 32-41.

Sibel Irzık, "Tutunamayanlar'da Çokseslilik ve Sınırları", *Varlık*, S. 1057, Ekim 1995, s. 44-47.

Yıldız Ecevit, "Edebiyatta Yabancılaşma ve Yabancılaştırma", *Virgül*, S. 14, Aralık 1998, s. 45-47.

Yunus Balcı, "Tutunamayanlar ve Bilinçaltının Dili", *İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi*, 27-28 Ağustos 2007.

3. Tezler:

Baş, Selma, "Türk Hikâyeciliğinde Yabancılaşma", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Van 2003.

Sevgili, M., "Oğuz Atay ve Alev Alatlının Romanlarında Aydın ve Yabancılaşma Sorunu: Karşılaştırmalı Bir Edebiyat Sosyolojisi Çalışması ", Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Baysal, Hakkı Burak "Oğuz Atay'ın Hayatı-Sanatı-Eserleri", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2002.

4. Elektronik Kaynaklar:

(http://www.ayrinti.net/index.php?option=com_content&task=view&id=890&Itemid=199).

(<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/442/4949.pdf>. 06.09.2011)

(<http://www.deu.edu.tr/DEUWeb/Icerik/Icerik.php?KOD=11942////02.10.2011>)

(<http://yayin.todaie.gov.tr/goster.php?Dosya=MDQ5MDQ4MDUzMDUw>)